N. A. BOGDAN

ARTA de a VORBI,
recita și declama.

IAȘI.—1899.
TIPOGRAFIA H. GOLDNER, Str. PRIMĂRIEI, 17.

Apte dicere.
CICERO.

RTA · DE · A · VORBI · RECITA · ȘI · DECLAMA · IN · SOCIETATE · IN · PUBLIC · PE · SCENA · &CT · DE ·

N · A · BOGDAN · ARTIST · DRAMATIC · LAUREAT · AL · CONSERVATORULUI · DE · DECLAMAȚIE ·

IAȘI · MDCCCXCIX
TIPOGRAFIA · H · GOLDNER

SCRIERI LITERARE

de N. A. Bogdan

Poveşti şi anecdote din popor, Ed. II, aprobată de Ministerul Instrucţiei publice pentru împărţire de premiĭ; Ediţie ordinară 1 leŭ; Ediţie de lux, 4 leĭ.

Şi nouă şi vechĭ, Nuvele şi amintirĭ din Teatru; Ediţie ordinară, 1 leŭ; Ediţie de lux, 4 lei.

15 Comediĭ, parte originale, parte prelucrate după alţĭ autorĭ; Ediţie ordinară, 1 leŭ; Ediţie de lux, 4 leĭ.

Frunze-Verzĭ, poeziĭ şi epigrame; Ediţie de lux 3 leĭ 50 banĭ.

Ana-Dómna, soţia luĭ Alexandru-cel-Bun, dramă în 5; acte (sub tipar).

Ciceron, dramă în proză în 5 acte; 2 leĭ 50 banĭ.

Bogdan I sau Intemeerea Moldoveĭ, tragedie în versurĭ în 5 acte; 2 leĭ 50 banĭ.

Bursucul sau Un Vînat primejdios, comedie vodevil în 5 acte; 2 leĭ 50 banĭ.

Canţonete, Cuplete, Scene; un volum 2 leĭ 50 banĭ.

Pe câmpul de onóre, dramă în 3 acte; 2 leĭ.

Jean-Marie, dramă în versurĭ în 1 act, (traducere); 2 leĭ.

Abraam, legendă biblică dramatică, în 3 părţĭ; 2 leĭ.

Traian şi Dochia, legendă lirică în 1 act; 2 leĭ.

Isvorul luĭ Dan, operetă în 1 act; 1 leŭ 50 banĭ.

Berbeciĭ la păscut, comedie în versurĭ în 3 tablourĭ; 2 leĭ.

De-a curmezişul, (scrisorĭ, călătoriĭ, culegerĭ etc.), sub tipar.

Miş-Maş literar-artistic, (recensiunĭ, versurĭ, cronice etc); sub tipar.

Marchiza de Pompadour, vodevil în 1 act, (traducere); 1 leu.

Hamlet, Principele Danemarceĭ, tragedie în 5 acte (traducere şi prelucrare); 1 leŭ 50 banĭ.

Se expediază franco de Autor, 114, *Strada Sărărieĭ*, Iaşĭ, sau de Librăriile din Iaşĭ.

Soției mele

Alice-Isabelle.

NOTĂ.

Incă din 1880 am scris un mic studiŭ asupra *Vorbireĭ în public*, şi apoĭ succesiv l'am publicat în foile *Liberalul* şi *Arta* din Iaşi, şi în *Familia* din Oradea-Mare, prefăcîndu-l şi complectîndu-l la fie-care publicare din nou; acum, după o lungă esperienţă şi o nouă cesălare îl tipăresc în broşură sub titlul actual.

Nu am pretenţia că dau o lucrare desăvîrşită în ramura acésta a studiilor vieţeĭ şi activităţeĭ sociale; caut numaĭ a umplea un gol simţit în literatura nóstră, întru cît maĭ ales tineritul care se consacră uneĭ cariere în care vorba e *factorul principal*, e cu totul lipsit de elementele studiuluĭ acesteĭ arte.

Dacă lucrarea mea va servi sau nu scopuluĭ, acésta o vor apre-cia cei ce vor rumega-o.

N. A. B.

I.

Menirea și puterea cuvîntuluĭ.

Dacă răsfoim în istoria și literatura lumeĭ întregĭ, găsim nenumărate exemple din carĭ reese că în cele maĭ grele păsurĭ ale omenireĭ, *cuvîntul* a avut puterea cea maĭ însemnată în hotărîrea sórteĭ popórelor, căcĭ acolo unde hórdele armate și asmuțite una contra alteia nu puteaŭ ajunge la nicĭ un capăt prin forțele fisice și ale armelor, după enorme vărsărĭ de sînge, jafurĭ și pustierĭ, solia unor ómenĭ aleșĭ, ce se bucurau de darul judecățeĭ și al cuvîntuluĭ maĭ presus de semeniĭ lor, a adus pacea, liniștea și fericirea relativă a omenireĭ.

Din cele scrise și transmise pînă la noi, vedem că adevărata artă a cuvîntăreĭ a început să se manifeste și să se transmită posterităței, ca cea maĭ de preț moștenire, maĭ ales din cele două capitale antice, Atena și Roma, carĭ dădură naștere unor oratorĭ, ce pînă astăzĭ, și în veacurile viitóre înseșĭ, nu li se va maĭ șterge amintirea: *Eschyl, Socrat, Demosten* în Atena, *Ciceron* în Roma, extaziază și electrizează masele

poporuluĭ semi-barbar prin puterea cuvîntuluĭ lor, întorcînd spiritele dela pornirile cele maĭ pătimaşe şi fieróse la simţiminte nobile şi patriotice, salvînd în sute de cazurĭ şi onórea şi averea concetăţenilor sau patrieĭ lor, numaĭ prin talentul şi arta lor *de a vorbi.*

Prin două discursurĭ Roma a fost de două orĭ salvată : de un răsboĭ civil prin o cuvîntare măestrită a luĭ *Menenius Agripa,* şi de un răsboĭ străin prin cuvîntarea *Veturieĭ,* mama luĭ Coriolan. Prin cuvîntările calde şi pline de convingere *Isus Cristos* schimbă religia şi faţa uneĭ marĭ părţĭ din lumea nóstră.

Istoria şi literatura nóstră românéscă încă ne arată nenumărate cazurĭ, în carĭ sórta neamuluĭ nostru s'a hotărît numaĭ prin cuvîntarea unuĭ patriot, zisă cu convingerea şi căldura ce trebuie să însufleţească orce discurs menit a da naştere uneĭ fapte marĭ ; dacă n'am cita decît legendarele cuvinte ale *Mameĭ luĭ Stefan cel Mare,* care, văzînd că fiul seu revine spre cetate, zdrobit şi învins de duşman, şi caută ocrotire întro nişte zidurĭ ce adăposteau pe femeĭ şi copiĭ, prin o cuvîntare vrednică de mama unuĭ erou, face să renască în inima luĭ Stefan încrederea, puterea şi încordarea ce'l părăsiseră pentru moment şi care'ĭ erau neapărate pentru a recuceri ceia ce perduse şi a reda libertatea ţereĭ sale, — ar fi destul încă de a înfăţişa unul din cele maĭ frumóse exemple de menirea şi puterea uneĭ vorbirĭ, în împrejurările cele maĭ

de seamă din viaţa unor indivizĭ sau a unor popóre.

Dar pe cît discursurile cu miez au raţiunea şi puterea lor neclintită şi nediscutabilă, pe atîta vorbele góle, *vorba de clacă*, discursurile incoherente şi pornite din cauze reu concepute şi reu definite, nu servesc decît cel puţin a năuci şi plictisi pe auditorĭ, dacă nu a aţîţa maĭ tare tocmaĭ contra faptelor pentru carĭ se pledează. Cu atît maĭ mult vorbirile defectuóse, ce nu pot atrage nicĭ atenţia nicĭ interesul ce li sînt trebuitóre, nu pot servi absolut scopuluĭ şi destinaţieĭ lor.

Nu degeaba strigă *Hamlet* cătră Polonius, ce'l întreabă ce a cetit în cartea ce o ţine în mînă:

—*Cuvinte, cuvinte, cuvinte*!..

Aceste *cuvinte* nu vor să zică alta decît că tot ce se scrie, tot ce se vorbeşte, tot ce încunjură pe fatalistul Principe, nu sînt decît *deşertăciunĭ, falşitățĭ, vorbe góle şi fără rost*, carĭ nu pot să'ĭ dea nicĭ o sensaţie nouă, nu pot să influenţeze întru nimic spiritu'ĭ abătut, distrus, desperat, nemîngîiat! El, care are necesitate de o vorbire caldă, pătrunzătóre, convingătóre, ce'şĭ caută mîngierea întrebînd pe toţĭ ómeniĭ şi chiar tóte lucrurile ce le întîlneşte în cale, nu găseşte totuş nicăerĭ aceia ce caută, căcĭ pretutindenea nu aude decît *cuvinte, cuvinte* şi numaĭ *cuvinte.*

*

Faţă dar cu menirea şi rostul ce trebue să

aibă vorbirea nóstră, şi ca să putem folosi dela fiecare cuvînt tot ceea ce putem aştepta de la el, se impune o studiare seriósă a *Artei de a vorbi*, care, fără îndoială, este cea maĭ de căpitenie artă din tóte cîte sînt la dispoziţia individuluĭ în lumea în care trăim. Dacă ne am putea lipsi de multe din artele frumóse, din artele utile, chiar din ştiinţĭ, ce fac azĭ fericirea şi gloria epoceĭ nóstre, — de arta graiuluĭ nicĭodată şi nicĭ un moment nu ne putem dispensa, căcĭ ea e motorul vieţeĭ universale, şi cu cît vom cultiva-o şi înavuţi-o maĭ mult, cu atît vom fi maĭ apróреe de piscul cel maĭ înalt al civilizaţieĭ omeneştĭ.

II.

Darul şi însuşirile vorbireĭ.

Toţĭ oameniĭ înzestraţĭ cu darul vorbireĭ vorbesc; nu toţĭ însă au putinţa de a vorbi cu aceeaş uşurinţă, şi nu toţĭ pot fi ascultaţĭ cu acelaş interes.

Maĭ întăĭ de toate vorba trebuie să fie conformă cu etatea, sexul, situaţia, rangul, locul şi scopul pentru care ea e menită. Orce nepotrivire contribue la nereuşita ideieĭ ce dă curs vorbireĭ, şi dă de multe orĭ loc la confuzie şi chiar la ridicol.

Inchipuiţivă într'un salon o Domnişoară, cu o figură foarte atrăgătóre, îmbracată după ultima modă, umblînd foarte uşurel, în sfîrşit totul din jurul eĭ indicînd delicateţa, giugăşia,— cînd deschide guriţa eĭ trandafirie spre a respunde cîteva cuvinte la o recomandaţie, dă drumul uneĭ vocĭ de Vagmaistru de Jandarmĭ ruralĭ! O desiluzie complectă, şi, negreşit, şi un ridicul şi maĭ complect.

Tot aşa se póte întîmpla şi cu un Comandant de Regiment ce ar avea glasul uneĭ dom-

nişóre, sau cu un Episcop ce ar ţinea o predică cu un glas de precupeaţă.

Deci după om trebuie să fie potrivită şi vorba.

*

Natura trebuie să fi înzestrat cu un dar deosebit pe omul care se póte exprima într'un chip *clar*, *concis*, *sonor* şi *interesant*, căci fără aceste condiţiuni primordiale o vorbire nu póte fi decît defectuósă.

Darul sau talentul vorbeĭ e, negreşit, cel maĭ însemnat dintre tóte darurile cu carĭ natura înzestrează pe om. Prin graĭ omul îş arată tot produsul şi tótă valórea creeruluĭ sau a inteligenţeĭ sale; prin vorbă se cunóşte calitatea unuĭ individ şi i se dă ascultarea sau satisfacţia ce i se cuvine.

Acest dar e cunoscut sub numele de *Elocvenţă*.

Mulţĭ sunt însă cari par a avea darul vorbireĭ pentru motivul că vorbesc mult şi sonor. Acésta însă nu-ĭ destul; cineva póte vorbi mult, dar fără să esprime nicĭ o idee clară şi logică; sonor, dar fără nicĭ un ecoŭ în mintea şi simţurile celor ce'ĭ ascult, pentru bunul motiv că eĭ nu înşir decît fraze góle, sforăitóre, banale, vrute şi nevrute, ce nu se leg între dînsele decît prin prepoziţiĭ şi conjuncţiĭ, ce face ca vorbele să nu fie *decît zise*.

Acésta nu maĭ e decît o elocvenţă confuză şi

absurdă, e o bolborosire zădarnică, ce nu are nicĭ un rost de a fi.

Nu am intenţia să întreprind aici un studiu sau să dau precepte asupra moduluĭ de făurire, combinare şi exprimare a vorbireĭ, cu alte cuvinte asupra chipuluĭ în care póte fi cineva elocvent sau asupra logicei ce trebue să aibă un orator, sau orcare vorbitor în public; acésta e treaba maĭ întăi a raţiuneĭ, apoĭ a retoriceĭ şi a dascalilor ce au misiunea de a face pe cineva să cugete maĭ întăĭ şi apoĭ să vorbéscă, sau chiar să nu vorbéscă de loc cînd nu are o ideie precisă şi clară de exprimat, pentru ca însuşĭ să fie convins, emoţionat, pătruns de ceea ce zice, şi în urmă să convingă, emoţioneze şi pătrundă pe ceĭ ce'l ascult.

Póte fi cineva orator fórte talentat, recunoscut de lume ca atare în diferite împrejurărĭ, şi totuş, cînd se îndruméză într'un discurs unde nu e pătruns de ceea ce trebuie să spue, devine din ce în ce maĭ neinteresant, maĭ neascultat, căcĭ suplineşte ideile cu fraze góle, pornirile sufleteştĭ cu combinaţiĭ de cuvinte unele maĭ sărate, altele maĭ nesărate, şi aşa se explică cum maĭ ales oratoriĭ partidelor politice, ce sunt siliţĭ de multe orĭ a vorbi în o chestie numaĭ pentru ca să *vadă* lumea că vorbesc, sau avocaţiĭ carĭ susţin o cauză nedreaptă, fac să plictisească pe auditoriĭ lor, şi în loc de simpatie şi aderare la ideile ce expun, nu capăt decît deridere şi repulsiune.

Voĭ să arăt aci numaĭ *mecanismul* de care

ar putea profita cineva care doreşte să se destine uneì cariere în care trebuie să vorbiască cît maĭ des în public, în chestiĭ de orce natură, fie politice, fie juridice, fie sociale, artistice, literare, etc.

Tot talentul înnăscut, tot darul cu care se trezeşte cineva înzestrat de a se exprima uşor, plăcut şi pătrunzător în o societate sau dinaintea unuĭ auditor órecare, are totdéuna trebuinţă de o maĭ mică sau maĭ mare meşteşugire, de o ordine, o colorare, o cumpănire, în fine o lustruire care să'l facă cît se póte maĭ puţin expus la disonanţe sau cacofoniĭ de acele cari, ivite într'un moment neaşteptat, pot strica tótă buna impresie ce face o vorbire fórte interesantă şi fórte meritorie, prin necunóşterea unor regulĭ de intonare sau exclamare ce pot zgîria auzurile acelor cunoscătorĭ în ale vorbireĭ, sau chiar şi ale acelor pătrunşĭ de bunul simţ numaĭ.

Precum un Tablou executat de mîna unuĭ din ceĭ maĭ marĭ maeştri se presintă sub o lumină maĭ favorabilă şi i se dă o valóre maĭ mare cînd e bine şi estetic încadrat şi aşezat, tot aşa un Discurs, fie el al unuĭ om politic, avocat, preot, profesor or artist, este maĭ priincios ascultat şi maĭ bine preţuit cînd se debitează cu o órecare pregătire, împodobire de tonurĭ şi manierĭ, cu o lustruire, calităţĭ pe carĭ natura singură, orcît de bogat ar înzestra ea pe cineva, nu le póte da pe tóte aceluiaş individ.

Acelaş discurs, zis într'un mod grăbit, cu

silabele nedescifrate, pe un ton uniform, fără pauzele şi respirările necesare, sau inflexiunile de voce cerute de situaţia şi valoarea fiecăreĭ ideĭ, nu produce nicĭ a zecea parte efectul ce e menit să'l producă atuncĭ cînd e rostit cu tonul şi cu regulele ce sînt necesare a se observa pentru o bună zicere.

*

Negreşit, nu are să pretindă nimene ca un discurs rostit cu cea maĭ strictă păzire a regulilor de carĭ amintesc maĭ sus să facă efect, cînd nu are întrînsul rostul şi valoarea ideeĭ ce trebuie să mişte pe ascultător.

Unul din ceĭ maĭ celebri actorĭ din epoca nóstră, Coquelin, Mounet-Sully, Sarah Bernhard, etc., dacă s'ar apuca să reciteze vr'o insanitate a unuĭ órecare autor dramatic, fără pic de ideie, de spirit sau şic în ea, nu maĭ remîne nicĭ o indoială că n'ar putea culege lauriĭ ce'ĭ acoper ordecîte orĭ ei debitez opere de valóre, unde un auditor póte în acelaş timp admira *şi ideia, şi arta de a exprima* ideia.

Cum am putea óre să ne entusiasmăm de un discurs patriotic, care ar conţine în lungiş şi în curmeziş, zise cu tonul cel maĭ impozant şi maĭ măestrit, numaĭ fraze ca de-al de aceste pe cari le găsim date ca model de clişee parlamentare în o fóe locală, (*Era Nouă* din 1890), sub titlul de: *Cum se face un Discurs.*

Ascultați și rețineți subiectul:

Domnilor!

Chestiunea pusă de onoratul preopinent merită onórea discuțiuneĭ, cu o óră maĭ înainte, în această incintă, pentru demnitatea acestuĭ parlament.

Nimene maĭ mult decît mine nu respectă libertatea opiniunilor, dar cînd un barbat de stat, înbătrînit în luptele politice, voește să ne facă o destăinuire atît de gravă, într'un moment de nobilă indignațiune, avem o sacră datorie către țară să luăm act de dînsa.

Un om politic, Domnilor, este pînă la un órecare punct, proprietate națională, dacă mă pot exprima astfel. Națiunea stăpînă pe sine însăș nu póte trece cu ușurință peste consiliile luĭ.

Noĭ, cari suntem animațĭ de acelaș dor pentru binele națiuneĭ, suntem datorĭ să luăm act de declarațiunea francă a onor. preopinent, dar în acelaș timp să o apreciem la justa eĭ valoare, căcĭ țara se uită la cele ce facem și aștéptă totul de la noĭ.

Nu ne este permis, Domnilor, să nu scrutăm chestiunea în forul conștiințeĭ nóstre. Ar fi chiar un lucru nedemn să nu ne pronunțăm într'acéstă chestie vitală pentru țară și să ne ascundem după deget. Un principiu de înaltă morală în politică ne impune să ne rîdicăm ca un singur om și să afirmăm sus și tare că, dacă greșelĭ s'au făcut, culpabiliĭ trebuie să'ș iee respunderea, pentru ca să rămînă ómenĭ maĭ presus de orce bănuială, căcĭ femeea luĭ Cesar nu trebue să fie nicĭ macar bănuită. Să dăm decĭ cărțile pe față.

Am zis! etc. etc.

Precum un asemenea discurs nu póte influența deloc auditoriul, tot așa o piesă próstă, niște versurĭ secĭ, o predică fără noimă nu pot de cît să desintereseze și să distreze pe ascultătorĭ

de la cuvintele oratoruluĭ sau vorbitoruluĭ, orcîtă artă şi orcît foc ar pune el în cuvîntarea-ĭ.

Din tóte aceste o maximă trebuie dar să reţinem:

— Ca un vorbitor să aibă succes, trebuie maĭ întăĭ ca discursul seu să'şĭ aibă rostul pentru care e menit, şi apoĭ să fie zis cu tótă arta şi talentul ce se cer unuĭ orator.

Norma şi noima unuĭ discurs e partea *teoretică* a vorbireĭ, intitulată *retorică*, despre care nu am a mă ocupa în acest opuscul, rezervîndumă a trata numaĭ despre partea *artificială* sau *mecanică*.

III.

Elocvență, Recitare, Declamație.

Trebuie să împărțim vorbirea în public în treĭ marĭ secțiĭ și anume: *Elocvența*, *Recitarea* și *Declamația*. Aceste treĭ termine sunt cu totul deosebite unul de altul.

Un individ póte fi elocvent, fără a fi un bun recitator, și nicĭ de cum declamator. Dar tóte aceste treĭ insușirĭ pot fi întrunite de aceeaș persónă, și atuncĭ negreșit avem a face cu un om ce a fost bine dotat de natură.

Ciceron crede că pentru a forma un orator perfect, *natura* face maĭ mult decît *regulele arteĭ;* totuș aceste regule nu sunt de desprețuit și trebuiesc a fi studiate chiar de ceĭ maĭ bine dotațĭ de natură.

Dar să luăm fiecare gen de vorbire aparte.

Elocvența provine din darul născut în uniĭ ómenĭ, ce se numește inteligență sau geniu, și este rezultatul uneĭ facultățĭ individuale de a putea exprima bine prin graĭ ideile propriĭ, mișcarea continuă a spirituluĭ. Prin elocvență omul pătruns și convins de o idee, póte face ca

ea să pătrundă şi să convingă şi pe alţiĭ; este uşurinţa de a transmite gîndurile şi pornirile dela individ la individ, sau dela individ la public.

Cînd zicem elocvenţă, nu înţelegem nicĭ recitare, nicĭ declamaţie, prin faptul că recitarea e un mecanism ce copiază o situaţie deja trăită, şi declamaţia o artă inovatóre, avînd de motor ambele maĭ mult o cauză exterióră, cu totul deosebită elocvenţeĭ.

In acelaş timp eclovenţa nu are nimic comun cu arta *oratorică* sau cu *retorica*. Omul cel maĭ neînvaţat póte să se bucure de o elocvenţă particulară luĭ,—dovadă babele şi moşnegiĭ noştri ce spun la poveştĭ nesfîrşite, cele maĭ multe inventate sau înpodobite de dînşiĭ, poveştĭ ce reflectează un dar ascuns în creerul puţin cult al celor ce le debitéză, o elocvenţă *sui generis*, deşi necioplită şi nelustruită.

Un actor şi literat englez, *Thomas Sheridan*, într'un op al seu [1]), susţine din toată puterea că mijlocul de a regenera genul omenesc ar fi de a'l face *elocvent*, şi în consecinţă declară că cea dintăĭ dintre arte e *declamaţia*. (!) Nu vom merge aşa de departe ca Sheridan, căcĭ ar fi a trece limitele buneĭ raţiunĭ; dar nu e maĭ puţin adevărat că elocvenţa jócă un rol fórte însemnat în sórta unuĭ individ, ca şi în destinele unuĭ popor.

---

[1]). **British education, the source of the disorders in Great Britain, 1755.**

Elocvenţa plécă din inimă şi se adresează către inimĭ; *Faust* (de Goethe), răspunde unuĭ şcolar al seu care'l întreabă cum póte convinge pe ómenĭ:

— Niciodată tu nu veĭ pătrunde inimele altora, dacă elocvenţa ta nu va pleca din inimă.

Recitarea nu e decît reproducerea prin graĭ a impresiunilor externe, spunerea pe-de-rost, copiarea ca să zic aşa a efectelor de orce natură ce s'au petrecut sau ce se rînduesc înaintea ochilor şi se transmit prin organul vedereĭ în creer, de unde reflectează apoĭ sub o formă maĭ mult sau mai puţin autotipă. Se póte recita o întîmplare tristă sau hazlie, o lecţie, o lege, versurĭ epice sau dramatice etc; nu se póte recita însă un discurs, o pledoarie, versurile lirice în carĭ poetul singur îş cîntă patimele etc.

Recitarea aparţine maĭ mult domeniuluĭ teatral. Persóna ce recitéză presupune totdeauna a ţine locul alteia; este deci o representare fictivă, cu totul contrarie elocvenţeĭ, care aparţine absolut ideeĭ personale a vorbitoruluĭ.

Declamaţia este arta ce complectează elocvenţa şi recitarea, îĭ dă lustrul, tonul, puterea de pătrundere, adevărata valóre inerentă menireĭ lor. *Voltaire* găseşte că declamaţia e contrariul elocvenţeĭ; dar acésta nu-ĭ decît o eroare volteriană, întrucît aceste două speciĭ ale manifestăreĭ graiuluĭ omenesc nu fac decît să se complecteze una pe alta.

Un alt autor francez, *St.-Marc Girardin*,

zice iar că „greşala declamaţieĭ este că răpeşte sentimentelor adevărate accentul adevăruluĭ". Şi acéstă premisă nu'ş are deloc rostul, întrucît menirea declamaţieĭ nu este nicĭ un moment de a contraria adevărul sau naturalul, ci numaĭ de a'l modela, lustrui, cu un cuvînt de a căuta şi culege din natură frumosul şi plăcutul, şi a'l întrebuinţa în ajutorul elocvenţeĭ sau al recităreĭ. Este drept că astăz cuvîntul de *declamaţie* se ia de mulţĭ în un sens reu ; se ia drept ceva nenatural, emfatic, exagerat, caraghios chiar : aşa cînd zicĭ unuĭ avocat : *Aĭ declamat minunat !*, echivalează cu : *Aĭ spus palavre fără nicĭ o valoare!*

Contrar acesteĭ părerĭ declamaţia îş are rostul eĭ, întrucît e o artă ca tóte artele frumóse, utilă şi indispensabilă unuĭ orator de talent, şi întrucît ea e ţermurită de bunul simţ şi cultivată raţional.

Bine înţeles că declamaţia nu'ş are locul în o vorbire curentă.

Un profesor, care n'are decît un copil de învăţat, zice *Quintilian*, nu va da niciodată cuvintelor sale tótă greutatea, tot focul ce ar trebui să aibă dacă ar fi însufleţit de o glótă de auditorĭ ; căcĭ puterea elocvenţeĭ şede maĭ ales în suflet. Pentru ca sufletul nostru să fie puternic afectat, trebue ca el să'ş facă nişte inchipuirĭ viĭ ale lucrurilor şi să se transforme, pentru a zice aşa, în acele de carĭ avem a vorbi. Din potrivă, se simte nu ştiu ce despreţ de a înjosi pentru un singur auditor acest sublim talent al cuvîntuluĭ, care costă atîtea îngrijirĭ şi lucrărĭ, şi de a eşi pentru el singur din marginele limbagiuluĭ ordinar.

Să'ş închipuiască în adevăr cineva un om care pronunţă un discurs cu tonul, gesturile, mişcările, căldura, osteneala unuĭ orator, şi tóte acestea pentru o persónă ce'l ascultă: nu va sămăna el cu un smintit?

Ceĭ maĭ iluştri oratorĭ din Roma şi din Atena antică cultivau cu sfinţenie arta declamaţieĭ, fără care eĭ n'ar fi ajuns la reputaţia ce o au încă până astăz.

Atuncĭ tótă lumea maĭ de samă, fiĭ de Consulĭ sau aĭ Liberţilor, căutau să înveţe cu mare sirguinţă arta oratorică; exista chiar o şcólă creată de guvern, sub direcţia luĭ Quintilian, pentru învăţarea declamaţieĭ şi a bunelor manierĭ.

Elocvenţă orĭ recitare, fără puţină declamaţie nu e posibilă, orcît ar striga uniĭ criticĭ de azĭ, ce pozez în naturalişti în artă şi cer să se gonéscă declamaţia pentru a se da loc... la ce? naturaluluĭ. Dar naturalul nu e frumos decît cu condiţia de a fi ales, estetic, menit a produce plăcerea, iar nu a copia maşinaliceşte orce se găseşte in natură şi sub orce formă, chiar abjectă.

Cel maĭ mare orator al Romanilor, Ciceron, a lăsat un tratat complect al arteĭ oratorice, şi în el partea cea maĭ largă o are declamaţia.

„Sunt, zice Ciceron, atîtea inflexiunĭ de voce, cîte şi sentimente; oratorul perfect trebuie să iee decĭ tóte tonurile ce se potrivesc pasiunilor de carĭ el voeşte să pară animat şi pe carĭ vrea să le scormonéscă în inimĭ.

„S'au văzut ómenĭ carĭ, fără a avea darul cuvîntuluĭ, au cules prin singurul merit al decla-

mațieĭ fructele elocvențeĭ ; dar maĭ cu seamă se văd ómenĭ de talent ce trec drept ordinarĭ, pentru singurul cuvînt că nu cunosc meșteșugirea uneĭ vorbirĭ.“

Astăz cuvîntul *Declamație* este înlocuit fórte neprotrivit prin *Recitare*, *Debitare*, *Zicere*,—tóte aceste cuvinte ce nu corespund complect la scopul căruĭ sînt atribuite.

Actorul *Baron* pretindea chiar că tragediile nu maĭ trebuiesc declamate ci recitate.

Toțĭ oratoriĭ și actoriĭ celebri de astăz declam, dar nicĭ unuia nu'ĭ place să i se zică că declamă ; acésta pentru că în gura și în mintea unora ce nu'ș dau îndestul samă de valórea cuvîntuluĭ, declamație e sinonim cu *sforțare*, *afectare*, vorbire absolut fantastică, exagerată sau supranaturală, însfîrșit un fel de *parodie* a vorbireĭ ; pe cînd în realitate declamația este consecința logică a uneĭ vorbirĭ culte, așa cum ar trebui să fie pentru ca să pótă desemna ideea cu colorea cea maĭ vie ce'ĭ convine.

Negreșit că nu trebuie să confundăm aicĭ declamația artistică propriu zisă cu parodia declamațieĭ de care se acaparează o sumă de medioacrităţĭ și nulităţĭ în artă, sau oratorĭ carĭ, sub cuvîntul că declam, nu fac decît să spargă urechile sau să escite nerviĭ unor auditori prin zbierete sălbatice sau vociferărĭ discordante, ce'ș închipuesc eĭ că pot subterpune uneĭ declamațiunĭ adevărate.

Drept acésta, declamația teatrală nu póte fi

sub nicĭ un cuvînt alta decît ceea ce este şi declamaţia oratorică. Aceleaş regule, aceleaş limite, aceeaş împodobire se impune uneia cît şi alteia.

Precum unuĭ orator nu-ĭ sînt permise excese de voce sau de gesturĭ, tot aşa şi unuĭ actor. Tot ce trece de aceste limite este exagerare, parodie, şi decĭ expune la ridicul.

Declamaţia se împarte în două categoriĭ: Declamaţia *naturală*, individuală, ce apare spontaneu în gura cuvîntătoruluĭ, şi acésta e aceea ce se aude la *tribună, la bara justiţieĭ, în amvon*,—şi declamaţia *artificială*, măestrită, adoptată, învaţată, adică declamaţia *teatrală*; una şi alta pornind însă dela acelaş principiu comun.

IV.

Cultivarea vorbireĭ. Inlăturarea defectelor.

Cultivarea chipuluĭ de a vorbi, recita sau declama, pentru persónele ce se destin uneĭ carierĭ în care trebuie să facă uz de glasul lor, e atît de imperios cerută, încît fie cineva orcît de înzestrat de natură cu un organ favorabil şi inteligenţă superióră, nu se póte totuş apara de unele defecte inerente individuluĭ, ce se pot ivi fără de voie în discursul seu, şi fără ca să'ş pótă da samă de provenienţa şi efectul unor asemenea defecte.

Totuş, o metodă de analizare sistematică a vorbireĭ nóstre ne póte pune în stare de a fi singurĭ judecătorĭ asupra efectuluĭ produs de glasul nostru. Cu acest chip greşelile ce le-am face le vom puté observa cu uşurinţă, şi, odată observate, va putea urma corectarea.

Este deci absolut trebuitor ca fiecare să înveţe a'ş cunóşte singur defectele vorbireĭ sale, căcĭ vorbire fără defecte, întru cîtă vreme cel puţin

vorbitorul nu ş'a făcut o scrutare amănunţită a debitărei sale, e aprópe cu neputinţă.

Pentru unii vorbirea prea tare constitue un defect; pentru alţii, din contra, vorbirea prea slabă constitue un şi maĭ mare defect; pentru cutare vorbirea prea repede, pentru altul prea rară; unii ómeni fie dintr'un defect fizic, fie din negligenţă sau lipsă de observare, se lasă a vorbi pe nas, alţiĭ cu buzele maí mult închise, ceea ce face ca vorbirea să fie trunchiată sau neînţeleasă maĭ totdeauna.

Un istoric, vorbind de calităţi oratorice, scrie despre *Mirabeau*, vestitul orator al Revoluţiuneĭ franceze, că „vócea luĭ era plină, bărbătéscă şi sonoră; ea umplea urechea şi o măgulea; mereu susţinută, dar flexibilă, vócea luĭ Mirabeau era tot aşa de bine auzită cînd se pleca, caşi cînd se rîdica; ea putea să parcurgă tóte notele, şi pronunţa finalurile cu atîta îngrijire, încît nimenea nu perdea niciodată ultimele cuvinte."

Sunt uniĭ vorbitorĭ carĭ, prin o întîmplare órecare, se deprind a întrebuinţa fie la discursurĭ, fie la recitările ce fac, în proză sau în versurĭ, un fel de ariĭ particulare şi bizare, necontenit repetate, pe carĭ aşéză absolut tóte frazele ce pronunţă, şi din care cauză rezultă nu numaĭ o vorbire neînţelésă dar şi ridiculă, supărătóre, cu neputinţă de ascultat, ce'ţ stîrneşte nerviĭ din cauza nesfîrşituluĭ:

Ta ram ta ta, ra ta tam
Ta ram ta ta, ra ta tam etc.

De acest din urmă defect se văd suferind maĭ mult tineriĭ şcolarĭ carĭ în clasele ce au învăţat, primind lecţiunĭ de lectură şi recitare dela profesorĭ carĭ n'au cunoştinţele trebuitóre pentru o bună vorbire sau bună recitare, învăţ eĭ înşiş pe eleviĭ lor a intona pe game musicale ad-hoc bucăţile cetite şi maĭ ales versurile.

Prin un aşa procedeu auzim de multe orĭ chiar elevĭ ce au terminat liceele, recitînd poesiĭ cam în modul următor:

Ştefan, Ştefan.—domn cel maare,—
Sémăn pe lume,—nu aare,—
Din Suceava,—cînd el saare.... etc.

Şi tot aşa înainte repeţind pe acelaş ton, pe care a zis versul întăĭ, tóte celelalte versurĭ, fie ele şi o sută la număr, neţinînd samă nicĭ de virgulă, nicĭ de punct în mijlocul sau între frazele unuĭ vers, neaccentuînd decît cesura şi sfîrşitul fiecăruĭ rînd, ceea ce face ca poesia să nu maĭ presinte pentru ascultător acel interes viu al ideeĭ poetice ce s'ar putea aştepta de la ea, fie ca naraţiune, fie prin pateticul sau simţurile înalte ce conţine, ci din potrivă să nu facă decît a distra mintea ascultătoruluĭ, şi în multe cazurĭ chiar a'l adormi.

Acelaş lucru se întîmplă chiar cu proza; cetirea bolborositóre ce observăm la dascaliĭ şi popiĭ inculţĭ, carĭ citesc psaltichia sau alte cărţĭ bisericeştĭ pe un ton nasal, grăbit, repetînd veşnic aceleaş cadenţe, aşa că fac ca nicĭ unul din cre-

dincioșiĭ ce vin la biserică să nu înțeleagă sau să nu se intereseze de ce li se cetește.

Recitarea defectuósă a lecțiilor trece apoĭ în vorbirea curentă, și vedem pe mulțĭ că atuncĭ cînd ocazia li se presintă ca să vorbéscă cu un glas maĭ impunător în fața uneĭ societățĭ sau a unui public, maĭ mult sau maĭ puțin numeros, eĭ împodobesc cugetarea lor prin o aureolă de nesfîrșite *Ta-ram-ta-ta, ta-ram-ta-ta!*

Decĭ, dacă copilul nu e desbarat din pripă de aceste manierĭ de vorbire nenaturală, maĭ tîrziu, cînd își va fixa o carieră, defectul va fi mult maĭ greu de desbarat,— și pentru acésta se văd adesea advocațĭ, profesorĭ, actorĭ și alțĭ profesioniștĭ aĭ vorbireĭ, expușĭ ridicululuĭ prin psalmodierile lor.

Nimene nu trebue să'ș meșteșugéscă vocea într'un chip nenatural, sau să facă sforțărĭ colosale spre a ajunge, de exemplu, să imiteze pe cutare or cutare orator în vogă; nu, aceasta încă ar fi un defect, căcĭ imitația se va putea orcînd observa și de orcine, că nu e decît o imitație. E vorba însă ca fiecare să se siléscă, cu mijlocele'ĭ propriĭ, de a'ș cultiva modul de vorbire și a'ș desvolta vocea,—căcĭ trebue să o spunem, vocea prin o bună metodă se póte desvolta, împodobi sau înavuți, și face așa ca, din o mică întindere ce o are la început,—după un studiu și o aplicare seriósă, să capete din ce în ce maĭ multă întindere, maĭ multă maleabilitate, claritate, rotunzime și dulcéță.

Inseş defectele naturale prin un studiu stăruitor se pot înlătura, dacă nu în total cel puţin in mare parte; aşa s'au văzut gîngavĭ carĭ au dobîndit o vorbire dacă nu absolut perfectă, cel puţin curentă, limpede; s'au văzut persóne ce nu puteau pronunţa consónele *r*, *s*, *z* orĭ *ce*, că după o îndeletnicire stăruitóre au ajuns să scape de acest neajuns al pronunţieĭ lor.

Trebuie a maĭ nota că, pe lîngă că vorbitorul ce n'ar avea calităţile cerute, se găseşte ades în trista poziţie de a nu fi ascultat de ceĭ cărora el le vorbeşte, şi astfel să peardă cauza ce o pledează, şi cu cît maĭ mult el o pledează, dar încă se póte ca, prin greşelĭ de intonaţie ascultătorul să înţelégă cu totul altă ceva decît ceea ce vorbitorul voeşte să spue. Aşa de exemplu uniĭ pot înţelege înloc de *comóră omóră*, înloc de *grindă ghindă*, înloc de *creaţă raţă*, înloc de *haĭnă haină* etc.

Un studiu serios asupra vorbirei şi pronunţăreĭ póte deci aduce un folos vădit, şi nu e un simplu lux, ci o trebuinţă neapărată celor ce se destin uneĭ cariere în care principalul mijloc de acţiune e vorbirea.

V.

Emiterea și Particularitățile inerente vocei.

Vocea, organul prin care exprimăm gîndurile nóstre, trebuințele și plăcerile, dorințele sau durerile nóstre, are aprópe pentru fiecare individ particularitățĭ cu totul deosebite, înerente fireĭ sale; arare orĭ se vor întîlni doĭ ómenĭ carĭ să aibă acelaș sunet, acelaș ton, aceeaș vibrare și forță a glasuluĭ lor.

„Omul are treĭ felurĭ de vocĭ, zice *J.-J. Rousseaŭ*, și anume: vocea vorbitóre sau articulată, vocea cîntătóre sau melodiósă, și vocea patetică sau accentuată, care servește de a exprima pasiunile și care animează cîntecul și cuvîntul."

Dovada cea maĭ bună ce o putem avea despre deosebirea vocilor, e că maĭ întotdeauna sîntem în stare a cunóște numaĭ după voce și fără ajutorul vedereĭ persónele cu carĭ am avut prilejurĭ maĭ dese de a convorbi.

Micimea sau întinderea uneĭ vocĭ depinde cele maĭ de multe orĭ dela compunerea fizică a organelor de respirare; dar iarăș se póte ca ea să

devie dela puţina sau maĭ multa întrebuinţare, cum şi dela buna sau réua întrebuinţare a organuluĭ.

Muţia, gîngăvia sau pelticia pot fi din naştere, sau se póte ocaziona prin accidente or din lipsa uneĭ îngrijirĭ materne raţionale. S'au văzut copiĭ carĭ în pruncia lor nu prezentau nicĭ un defect de construcţie al organuluĭ lor, carĭ erau prin urmare destul de apţĭ pentru a putea vorbi corect în adolescenţa lor, şi totuş într'o zi eĭ deveniră în neputinţă complectă orĭ parţială de a se exprima; maĭ tîrziu însă, prin educaţie stăruitóre s'au putut îndrepta pînă la un órecare punct de aceste neajunsurĭ ale celeĭ dintăĭ creşterĭ defectuóse.

Exemplele ce ni le dă studiul musiceĭ vocale sînt cele maĭ sigure din cîte putem cita, pentru modelarea şi înfrumuseţarea vóceĭ. Un bun cîntăreţ se va exprima totdéuna chiar în vorbirea luĭ ordinară destul de clar; acésta pentru că, spre a ajunge să cunóscă musica, cîntarea, el a trebuit maĭ întăĭ să se dedee la o serie de exerciţiĭ, de modelărĭ ale glasuluĭ său, carĭ pe nesimţite au adus o imbunătăţire şi în pronunţia sa.

Ca început al uneĭ îndreptărĭ spre bună-vorbire n'aş putea recomanda ceva maĭ bun, celor ce se simt cu órecarĭ defecte în voce, decît studiarea sistematică şi raţională a cîntuluĭ.

Acelor carĭ, din deosebite motive, n'ar putea să se dedeie unuĭ studiu serios al musiceĭ, li se póte totuş recomanda exerciţiĭ zilnice, necontenite şi pe tótă întinderea voceĭ lor cel puţin pe gamele ordinare ale muziceĭ, dela cea maĭ de jos

pînă la cea maĭ desus notă ce o pot rîdica, dela cea maĭ puternica pînă la cea maĭ slabă emisiune a vóceĭ. Acest exercițiu e de neapărată trebuință pentru corectarea celor maĭ multe defecte de pronunțare și pentru deschiderea voceĭ.

Indată ce cineva devine stăpîn pe emiterea sunetelor din una sau două game, trebuie numaĭdecît a așeza cuvinte pe fiecare notă, fie versurĭ fie proză, adică cîte o silabă pe fiecare notă. După cîteva lunĭ de asemenea exercițiĭ înbunătățirea vociĭ trebuie să se simțească și se înlătura într'un chip vădit o mare parte din defectele pronunțăreĭ.

Mijlocul de a vorbi cineva într'o cameră fără a fi auzit de nimene, și în fața uneĭ oglinzĭ (în care vorbitorul îș închipue a vedea un critic), nu prezintă maĭ nicĭ o garanție de reușită, atuncĭ mai ales cînd cel ce se încearcă a'ș corecta vorbirea nu va fi absolut pătruns de regulile uneĭ criticĭ proprie, ce le voi expune maĭ tîrziu, căcĭ puține inteligențĭ sunt apte de a'ș vede, fie și prin mijlocul uneĭ oglinzĭ, defecte pe carĭ nu și le cunosc, de carĭ nu'ș pot da samă și carĭ le scapă prin urmare de la corectare orcît de mare le-ar fi bunăvoința de a le surprinde și îndrepta.

VI.

Importanța și efectele Pronunțărei.

Ințelegem prin o bună pronunțare o vorbire lămurită, descifrată, largă, ințeleasă de toți ce o ascultă, și avînd în ea tóte intonările raționale, menite a scóte în vază adevărata intenție a celui ce vorbește. O pronunție rea nu însusește asemenea condiții, fie în total fie în parte.

Pentru ca o pronunție să fie lămurită or descifrată, vorbitorul trebue maĭ întăĭ de tóte să aibă o deplină cunoștință și putință de a desface fiecare cuvînt al uneĭ fraze, fiecare silabă a cuvîntuluĭ, a le pronunța apoĭ în complect fără nicĭ o omisiune, și a observa ca nu numaĭ silabe întregĭ să nu fie trecute cu vederea, dar chiar nicĭ un sunet, fie vocală fie consónă, și nicĭ chiar acele litere carĭ în limba nóstră se aud în vorbă abia pe jumătate.

Acésta este, putem zice, cel întăĭ pas cătră o pronunțare corectă; și orcine nu va căuta să facă un studiu amănunțit asupra desfacereĭ silabelor și chiar a literelor din un cuvînt sau

dintr'o frază, acela nu va ajunge niciodată să aibă o pronunțare perfectă.

Dacă am lua de exemplu fraza următóre:

Omenirea a suferit multe vécurĭ de restriște și a îndurat multe plăgĭ ale natureĭ carĭ i-au oprit mersul către civilisație precum și indeplinirea mareluĭ ideal către care vecinic a țintit să ajungă fără, ca vreodată să fie în stare a'l atinge din pricina nesiguranțeĭ ce a domnit în tot cursul vremurilor...

Cetită acésta bucată fără deosebirile cerute de regulile vorbireĭ, bazate pe rațiune, ea póte încurca auzul ascultătoruluĭ, așa că chiar dela jumătatea eĭ să nu se maĭ pótă lega ideea și să nu se maĭ pótă înțelege la ce substantiv se rapórtă cutare verb or cutare adiectiv etc.; ba chiar, în cazul cînd fraza ar fi vorbită repede să pară maĭ mult o frîntură de limbă decît exprimarea uneĭ ideĭ.

Incercațĭ însă a repeta acéstă frază din ce în ce maĭ rar decît ordinarul vorbireĭ ce vă e natural, și pentru un exercițiu mecanic putețĭ lua un ceasornic; dacă după vorbirea obicinuită ațĭ debitat rîndurile sus-citate în un spațiu de 20 secunde, repețînd acéstă frază a doua oără căutațĭ a întrebuința un timp de 30 secunde pînă ce vețĭ sfîrși-o de zis; la a treia oară întrebuințațĭ 40 secunde, și tot așa înainte pînă ce vețĭ vedea că trebuie să deslipițĭ însășĭ silabele pentru a pronunța într'un restimp de un minut de exemplu acéstă frază, ce maĭ înainte o ziceațĭ în 20 secunde.

Cu acest metod veţĭ ajunge a pronunţa cam astfel:

O-me-ni-rea — a — su-fe-rit — mul-te — vé-curĭ — de — răs-triş-te — şi — a — în-du-rat — mul-te — plăgĭ — a-le — na-tu-reĭ — carĭ — i-au — o-prit — mer-sul — sĕu — că-tră — ci-vi-li-sa-ţı-e— —

Şi tot aşa înainte..

Un asemenea exerciţiu este fórte folositor pentru cumpănirea şi îndreptarea vorbireĭ, şi e aprópe singurul léc contra îngrămădireĭ silabelor şi a literilor, ce o comit o mare parte din persónele carĭ nu sunt pătrunse de regulele uneĭ bune vorbirĭ.

Pentru ceĭ ce sufer de defecte în pronunţarea unor anumite litere, pe lîngă metoda de descifrare a frazelor şi silabelor ce am expuso maĭ sus, trebue să caute a se exercita necontenit tocmaĭ asupra acelor sunete pe carĭ le scot maĭ cu greu. De pildă, unul ce pronunţă greu pe *r*, trebue ca maĭ tot timpul ce'l póte avea liber să se exercite a zice necontenit cuvinte sau silabe ce cuprind acest sunet. De exemplu;

Tar, ter, tir, tor, tur,
Tra, tre, tri, tro, tru,
Rărunchĭ, rariţă, trăsură,
Vatrar, Rembrandt, şvarţ, etc.

Un altul ce nu póte pronunţa pe *ş*, ar trebue să se desprindă încetul cu încetul a *şuera* bine şi tare, apoĭ a şuera intre dinţĭ, cu buzele cu totul deschise, neatingîndule una de alta; apoĭ

a *fîşii* imitînd glasul gîştelor; în urmă căutînd să pronunţe cît maĭ multe cuvinte ce conţin pe *ş*, după cum s'a văzut exemplul cu *r*.

Aceĭ a căror limbă se împiedică la pronunţarea unor cuvinte anumite, maĭ ales la acele ce posed consóne împreunate, ca: *straiu, craiu, flămînd, grabnic, fléc, sloiu,* etc., trebue să caute bine anume în ce caz de împreunare sau încălicare de cuvinte se întîmplă incleştarea limbeĭ; odată defectul aflat cu preciziune, se póte proceda în privinţa luĭ după cum s'a arătat şi pentru sunetele *r* şi *ş*.

Un asemenea caz, aşa numit de încleştare a limbeĭ, e produs maĭ totdeauna prin defectuositatea de construcţie fizică a părţilor interne ale gureĭ, ale limbeĭ şi maĭ osebit ale obrajilor internĭ. Carnea prea crescută a ginginelor or a fălcilor, a obrajilor internĭ sau a buzelor, pricinuesc în cele maĭ multe cazurĭ greutatea exprimăreĭ.

In mare parte aceste defecte se pot înlătura prin o gimnastică sistematică a gureĭ, fălcilor şi limbeĭ. Precum gimnastica corporală destinde, desvoltă şi întăreşte corpul, punîndu'l în stare de a executa lucrurĭ ce maĭ înainte îĭ erau cu neputinţă, tot aşa o gimnastică a gureĭ póte fórte mult folosi uneĭ bune pronunţărĭ.

Se spune că uniĭ oratorĭ anticĭ, pentru a'ş lărgi şi înfrumuseţa timbrul voceĭ lor, ţineau, diferite lucrurĭ micĭ, rotunde, ca petricele

alune, nucĭ etc., între gingini şi obragiĭ interni, sau sub limbă, pe cînd se exercitau la vorbire.

Astfel tradiţia zice că: „Demosten, ce era slab de constituţie, avea o vóce nu tocmaĭ puternică, pronunţarea încurcată şi respiraţia scurtă, a fost de două orĭ hiduit de Atenienĭ ce nu puteau asculta un discurs barbar, nicĭ chiar o întonaţie falşă; din acéstă pricină el începu o luptă crîncenă contra luĭ însuş, pentru a modela şi regula un geniu, pe care excesul de energie putea să'l întărésca; şi pentru a dobîndi calităţile exterióre necesare unuĭ orator public, făcu studiĭ asupra stiluluĭ, îndreptă viciile pronunţăreĭ sale declamînd bucăţĭ lungĭ cu gura plină de petricele micĭ, vociferînd înaintea valurilor furtunóse ale măreĭ, pentru ca să se pótă deprinde cu furtunile din adunările populare. Demosten stătu lunĭ întregĭ într'o suterană, cu capul ras pe jumătate, pentru ca nu cumva să'ĭ vie poftă să'ş părăsésca peştera, copiind acolo pe Tucidide cîte de opt orĭ chiar în şir, încercînd a exprima totul în mod oratoric, pregătind bucăţĭ pentru orce ocazie, declamînd necontenit, meditînd, scriind“ [1]).

Vedem dar din cele reproduse maĭ sus, că prin o muncă stăruitóre se pot corija defecte cît de pronunţate. Istoria cu petricelele e de ţinut în samă, căcĭ în acest caz nu e decît o gimnastică a gureĭ; bobiţa ţinută în gură produce

---

[1]). *P. Larousse*, Grand Dict. Universel.

o presiune în timpul vorbireĭ asupra limbeĭ sau asupra obrazuluĭ, îl face maĭ elastic şi dă loc prin urmare tonuluĭ de a se produce maĭ cu înlesnire în cavitatea dobîndită prin apasarea aceleĭ bobiţe.

Bine înţeles că sunt defecte anatomice de acele ce cu nicĭ un mod nu se pot îndrepta, şi indicaţiile date maĭ sus nu pot fi luate ca infailibile; însă trebuie să se ţie în samă că, cu stăruinţă se póte îndrepta mult, şi de aceia nu arare-orĭ putem vedea că prin educaţia specială ce se dă de uniĭ profesorĭ sau pedagogĭ experimentaţĭ, mulţĭ tinerĭ ce au fost muţĭ cu totul pînă la o vrîstă órecare, încep să articuleze diferite cuvinte, cu carĭ maĭ mult sau maĭ puţin se pot servi spre a exprima ideile lor.

O pronunţare limpede şi corectă este singura ce poate satisface raţiunea şi interesul unor vorbitorĭ şi deaceia, pentru ca să obţinem efecte bune ale comunicăreĭ ideilor nóstre, trebuie să ne silim înainte de tóte a *pronunţa perfect.*

VII.

Regule ortografice și variația tonurilor.

Păzirea strictă a regulelor ortografice, și intonarea conform acestor regule e de cea maĭ mare trebuință pentru o bună pronunțare.

Cel ce nu știe în scriere unde să pue o virgulă, două puncte, etc., nu știe de asemenea unde trebue să curme vorbirea, unde să iee o respirare de o maĭ scurtă sau maĭ lungă durată, unde să suspende și unde să curme cu totul vorbirea sa.

O virgulă echivalează cu o respirare scurtă; punctu-virgula e curmarea pe jumătate a vorbireĭ; două puncte sînt semnul de oprire bruscă a uneĭ fraze prin rîdicarea vóceĭ, spre a se atrage atenția asupra frazelor ce vor urma de acum înainte.

Luațĭ o frază desgolită de orce punctuație ortografică, de exemplu:

Nu sórta mea trebuie să se pronunțe or una or

alta a maĭ fi slugă la porunca altuia a pleca capul sub sabia luĭ să nu pot zice că voĭ cutare lucru şi să'l dobîndesc din tinereţa mea am hrănit în piept un dor neînvins acum sînt pe cale a'l realiza....

Pronunţînd aceste cuvinte după cum sunt scrise, fără întrerupere, fără variaţie de intonare, orcîtă bunăvoinţă va avea ascultătorul să le priceapă, nu va reuşi ; şi căutînd să găsească o virgulă or un punct după o frază órecare, va perde şi maĭ mult şirul vorbelor următóre.

Lipsînd astfel priceperea uneĭ cuvîntărĭ, ea nu'ş maĭ are rostul, şi decĭ vorbitorul este expus a se trezi părăsit de ascultarea celor către carĭ vorbeşte, cu tóte că vorbirea luĭ póte avea ceva interesant în miezul eĭ.

Ziceţĭ însă fraza cu tótă punctuaţia eĭ, ast-fel :

Nu !... sórta mea trebuie să se pronunţe ! Or una or alta : a maĭ fi slugă la porunca altuia, a pleca capul sub sabia luĭ !... să nu pot zice că voĭ cutare lucru, şi să'l dobîndesc !...

Din tinereţa mea am hrănit în piept un dor neînvins ; acum, sunt pe cale a'l realiza...

Astfel zise nişte asemenea fraze, devin înţelese, şi departe de a provoca plictiseală, ele aduc şi susţin tocmaĭ interesul de a afla încheerea la care trebuie să ajungă vorbitorul.

E numaĭ decît trebuitor dar ca cel ce vorbeşte sau recitéză în public să cunóscă perfect regulele gramaticale şi să ştie fără greş unde, în debitul seu, va trebui să uzeze de o virgulă, de un punct-virgulă, două-puncte, exclamaţia, întrebarea, reticenţa, pauza, parentezul etc.

Să dăm cîteva exemple de mistificarea ce se póte face în cazurĭ de greşelĭ de punctuaţie. Versul următor:

Invinşĭ vom fi, nu vom învinge!

are un înţeles cu totul altul decît versul:

Invinşĭ vom fi? Nu! vom învinge!

Pe cînd în versul dintăĭ vorbitorul spune cu siguranţă că: „vom fi învinşĭ noĭ, şi nu vom puté învinge pe altul", în versul al doilea se exprimă cu totul contrariul, afirmînduse că: „nu noĭ vom fi învinşĭ, ci vom învinge pe altul".

Reticenţa póte schimba de asemenea înţelesul sau ideia uneĭ fraze; astfel cînd cineva zice:

— Vă recomînd pe d. Ionescu, poet de mare... talent.

Reticenţa pusă după cuvîntul *mare,* face a se înţelege că acest calificativ e întrebuinţat într'un sens ridicul, e o ironie sau batae de joc,— pe cînd dacă s'ar fi zis fraza întrégă fără reticenţă, calitatea de *mare talent* putea fi luată în serios.

O întrebare pusă ne la locul eĭ, póte denatura iarăş înţelesul uneĭ vorbe. Aşa în fraza următóre:

— Să trăiască d. Vasilescu!

nu vedem nimic extraordinar, ci constatăm o simplă urare de viaţă D-luĭ cutare, din partea D-luĭ cutare; puneţĭ însă un punct de întrebare la finele frazeĭ, astfel:

— Să trăiască d. Vasilescu?,

şi vedeţĭ singurĭ dacă maĭ e aceéş idee, acelaş înţeles acum, care a fost şi în cazul dintăĭ.

Asemenĭ întonărĭ falşe se pot face şi din lipsa de cunoştinţă a regulelor vorbireĭ, şi din greşală ; noĭ însă cată să ne ferim în totdéuna în vorbirea nóstră de aşa-ceva, dacă nu voim a cădea în ridicul.

E bine înţeles că în cazurĭ de vorbire ironică, oratoriĭ caut a da tocmaĭ întenţionat intonărĭ falşe frazelor sau cuvintelor lor, acésta însă pentru interesul ca ascultătoriĭ să pricépă *altă ceva* decît ceia ce pronunţă, pentru că interesul oratoruluĭ este fie de a ridiculiza órecare situaţie, prin laude nemeritate, fie de a întortochia sensul cuvintelor sale, spre a obţine alt efect decît cel ce *se arată* că vrea să'l aibă. Pentru acésta însă trebuie să se caute a se deosebi fórte bine vorbirea sinceră de o vorbire meşteşugită anume pentru a i se altera înţelesul.

VIII.

Accentuarea.

Inainte de a începe analiza frazăreĭ, prin care se colorează un şir de vorbe maĭ mult sau maĭ puţin importante, pentru a le da relieful ce li se cuvine, în scop de a produce efectul la care ţintesc, cată să vorbim cu preferinţă despre *accent*.

Accentul e o apasare de ton relativ maĭ mare ca de obiceiŭ, ce se întrebuinţază pentru unul sau maĭ multe cuvinte dintro frază, spre a i se da adevăratul înţeles pe care vorbitorul îl are în intenţie.

O nouă frază, trebuie să pórte totdéuna un nou interes pentru ascultător; e ca un argument, ca un tact muzical ce vibrează diferit de cele precedente; accentul are misiunea de a colora sau armoniza acea noutate, el arată cu precizie care e interesul sau ţinta noutăţeĭ în fraza vorbită.

Aşa de exemplu cînd zicem:

— „Stefan-cel-Mare lupta de-a valma ca orcare ostaş de rînd...“

Ce ne-ar puté interesa maĭ mult în acéstă

frază ? Numele luĭ Stefan cel-Mare ? Nu, căcĭ noĭ îl ştim, cu atîta maĭ mult, cu cît presupunem că pentru a ajunge la asemenea frază a trebuit să se maĭ vorbéscă mult de Stefan-cel-Mare ; ne vor interesa dar cuvintele „Lupta de-a valma“ ; aceasta e noutatea frazeĭ acesteia ; pe aceste cuvinte trebuie suită intonarea frazeĭ, lăsînd cum am zice mult maĭ în umbră or maĭ jos, atît cuvintele de „Stefan-cel-Mare,“ despre care s'a maĭ vorbit, cît şi : „ca orcare ostaş de rînd,“ carĭ sunt o complinire a ideeĭ „de-a valma“.

Dacă vorbitorul ar voi să accentueze cuvintele: *Stefan-cel-Mare,* ar rezulta imediat că ideea de a lupta de-a valma nu maĭ e nouă, că s'a maĭ vorbit de lupte de-a valma, şi că, cel ce vorbeşte vrea să înţelégă de exemplu, că „nu *X,* nu *Y,* nicĭ *Z,* ci Stefan-cel-Mare este cel ce lupta de-a valma“, etc.

Vedeţĭ ce tranziţie mare de ideĭ, tranziţie fundamentală pot zice, se face prin schimbarea accentuăreĭ în o frază.

Un alt exemplu în fraza următóre :

„Eu mă duc în tîrg să cumpăr carne“.

Incercaţĭ a pune accentul pe orcare alt cuvînt afară de *carne,*—care e motivul pentru care tóte celelalte se înşiră, căcĭ de carne are cineva nevoe, iar nu de a merge în tîrg,— şi veţĭ vedea că înţelesul frazeĭ se schilodeşte. De veţĭ pune accentul pe „duc“, s'ar părea că a vorbit cineva maĭ înainte că n'ar voi să se ducă ; de veţĭ accentua pe „în tîrg“, se va părea că un

alt cineva ar fi propus să meargă în alt loc pentru cumpărarea cărneĭ; de vețĭ accentua pe „cumpăr“, atuncĭ va reeşi că s'a vorbit maĭ nainte de a se lua în alt mod, nu de a se cumpăra, şi vorbitorul pare a zice că „preferă să cumpere“.

Tot aşa în versurile zise de Cezar către Brutus, din *Mórtea luĭ Cezar*, de Voltaire:

...Roma cere tiranie!
Ziua 'n care 'ĭ şti acésta în curînd are să vie.

Adevăratul accent în semistihul întăĭ trebuie să fie pus pe cuvîntul „tiranie“; prin acésta Cesar demonstră că: „nu cu blîndeță, nicĭ cu vorbe dulcĭ trebuie el să se pórte cu Roma, care astăz a făcut abuz de libertatea eĭ, şi că e silit să întrebuințeze *tirania*“!

Dacă din potrivă s'ar lasa ca accentul să lovească asupra cuvîntuluĭ „Roma“, înțelesul se schimbă cu totul şi reesă că „Roma întradevăr *ar cere* tirania, numaĭ pentru că aşa'ĭ place, iar nu că doar Cesar ar voi să fie tiran cu ea“.

A şti cineva să aplice la locul seu accentul e prin urmare una din cele maĭ importante calitățĭ ale vorbireĭ, căcĭ, cum am zis, aplicarea falșă distruge cu siguranță înțelesul uneĭ vorbirĭ.

Şi totuş asemenea greşelĭ neertate se întîlnesc la mulțĭ; aceĭ tinerĭ maĭ ales ce din întîmplare studiază cu profesorĭ germanĭ, sufer maĭ mult de greşala aplicăreĭ accentuluĭ, întru cît limba germană avînd un mod de construcție grama-

ticală cu totul diferit de cea romînéscă, întrebuințează accentul la începutul uneĭ fraze, pe cînd la noĭ din potrivă rareorĭ sau maĭ nicĭ-decum nu se întrebuințează accentuarea la început, ci la mijloc sau maĭ ales la sfîrşitul frazeĭ.

Iată cîteva exemple de intonațiunĭ greșite ce credem că póte să îndrumeze maĭ bine la cunóștерea modulu̧ĭ de accentuare în diferite cazurĭ:

„Cîmpia e verde și înflorită."

„Astăz sórele lucește maĭ voios decît întotdéuna".

„Copilul se jócă cu cățelușiĭ", etc.

Rîdicarea tonuluĭ la cuvintele „Cîmpia", „Azĭ", „Copilul", e nu se póte maĭ defectuósă; dinpotrivă trebuie ca aceste cuvinte să fie ușor trecute cu intonarea și să se accentueze în fraza dintăĭ cuvintele „verde și înflorită", în a doua „maĭ voios", în a treia „cu cățelușiĭ", și așa maĭ departe.

IX.

Frasarea și Analisarea vorbireĭ.

Prin frasare trebuie să înțelegem o vorbire foarte măestrită, o cumpănire logică a fiecăreĭ vorbe, cum și maĭ ales colorarea și valorificarea fiecăreĭ părțĭ din vorbe.

Vocea nóstră e în stare a se preface orși-cum am voi noĭ s'o modulăm, de la strigătul cel maĭ puternic până la șópta abia auzită. Vó-cea cu care ne servim în vorbirea curentă, ami-cală sau casnică, diferă în grad cu cea de care ne servim întro vorbire publică, tot așa precum se póte observa deosebire între gamele unuĭ cîntec.

Cînd vorbim în public deci ne servim de o voce specială, maĭ profundă, maĭ puternică, și maĭ nuanțată decît cea de toate zilele, și în acest scop trebuie să ne îndrumăm spre o bună frazare.

Modulațiile voceĭ *mediale*, — numim astfel vocea pentru vorbirea în public,—pot fi tot atît de mult variate, ca și schimbările de tonurĭ și modulațiĭ în musică. O ureche fină ar pu-tea nota chiar cu precisie tóte variațiile produse

in frazarea unuĭ discurs ţinut de cutare or cutare orator.

Pentru a reuşi în frazarea unuĭ discurs sau a uneĭ vorbirĭ în public, de orce specie, trebuie să nu încetăm nicĭ un moment de a face noĭ înşişĭ critica sau analiza fiecăruĭ cuvînt ce'l pronunţăm; maĭ trebuie apoĭ să simţim negreşit cît se póte maĭ mult în corpul şi sufletul nostru tot ceia ce vocea nóstră debitéză, să ne transportăm cu totul în acţiunea ce vrem s'o înfăţişăm, căcĭ altfel, cînd noĭ nu vom părea de cît o maşină ce face a se vărsa din ea un şir de vorbe, fără ca ele să aibă o conexitate cu corpul maşineĭ, nu vom putea niciodată captiva interesul unuĭ auditor. Şi interesul auditoruluĭ e de cea maĭ întăĭ trebuinţă de captivat, dacă vorbitorul are întradevăr un scop ce'ş propune să'l susţie, să'l justifice sau să'l strecóre în simţurile auditoruluĭ.

Un proverb latin zice: „De vreĭ să mă facĭ să plăng, plîngĭ tu însuţĭ“; de aceia pentru ca un vorbitor să cîştige interesul ascultătorilor seĭ trebuie ca cel puţin să pară cu totul interesat în espunerea ce o face.

Pentru a se ajunge la acéstă reuşită, trebuie ca cineva să poseadă pe lîngă talentul natural de vorbire, pe lîngă un organ favorabil, şi o órecare artificialitate, o împodobire, o înfăţoşare de pasiune proprie, ceva póte maĭ exagerată de cît în simpla realitate, dar care exagerare niciodată şi cu nicĭ un preţ nu trebuie să pă-

şească limitele verosimilităţeĭ bazate pe naturalul a diferiţĭ indivizĭ; căcĭ la cel întăĭ pas peste limitele naturaluluĭ se póte naşte cele maĭ adese orĭ *disonanţa, cacofonia* şi *ridiculul*.

Uşor se póte vedea diferinţa de pasiune în frasare la aceĭ oratorĭ ce de exemplu s'au învaţat discursurile pederost, şi fac să le ésă vorbele din gură cum curge făina la móră; preocupaţĭ de amintirea a atarĭ cuvinte, atarĭ vorbe convenite şi înşirate de maĭ nainte, debitarea unor astfel de oratorĭ, orcare ar fi talentul lor relativ, nu póte egala pe improvizătorĭ, a căror minte lucréză în momentul vorbireĭ într'un mod cu totul maĭ pasionat, maĭ absolut decît al celorlalţĭ.

Actoriĭ sufăr în mare majoritate de acest neajuns; şi debitarea pe scenă a fiecăruĭ, cu excepţia marilor talente ce pot a'ş naşte şi egala în mintea şi corpul lor întruparea ideală a roluluĭ lor, nu e nicĭdecum prevăzută cu regulele cerute pentru o bună frazare.

S'au văzut de exemplu actorĭ carĭ recitau cu mult sînge rece următórea frază:

....Ajuns acolo, un spectacol îngrozitor se presintă înaintea ochilor meĭ: zece cadavre zăceau la pămînt; capetele lor erau despreunate de corpurĭ; rănĭ late, din carĭ se scursese tot sîngele victimelor, se vedeau pe fiecare trup; nu maĭ era un locuşor cît de mic unde să'ţ puĭ vîrful piciorului fără să calcĭ pe un lac de sînge închegat. La aşa vedere tótă carnea de pe mine s'a încreţit, creeriĭ îĭ simţeam cum se mişcă, ochiĭ mi s'au întunecat, nu maĭ ştiam unde mă aflu", etc. etc.

Eĭ bine, asemenea îngrozitóre povestirĭ erau spuse de actorul în chestie, şezînd pe un scaun, rezemat de o masă şi fumînduşĭ în linişte ţigara. Judecaţĭ dacă scena istorisită a produs efectul pe care autorul dramatic a voit să i'l dea?

Tot aşa se póte întîmpla cu discursul unuĭ orator, cu pledoaria unuĭ avocat, cu predica unuĭ preot, sau cu lecţia unuĭ profesor.

Artificialitatea or mecanismul frasăriĭ, pe lîngă darul natureĭ, este aşadar de trebuinţă neapărată, şi se póte obţine numaĭ prin o analisă critică instantanee a vorbireĭ.

Pentru a da un exemplu de modul cum trebuie a se face o analiză a vorbireĭ, să luăm o părticică din discursul luĭ Marc-Anton, la vederea cadavruluĭ sîngerat a luĭ Cesar, din tragedia *Iuliu-Cesar*, de Shakespeare:

O falnic Cezar! zacĭ aşa de jos? Isbînde, gloriĭ, prăzĭ, triumfurĭ, la aşa măsură aţĭ scăzut? Adio!..

Eu nu ştiu, domnilor, ce gînd aveţĭ? Cine'ĭ să peară, cine'ĭ putred încă: De sunt eu, nu e ceas maĭ nimerit ca al morţeĭ luĭ Cesar, nicĭ o unéltă maĭ scumpă decît paloşele vóstre muiate în cel maĭ nobil sînge al lumeĭ. Rog, de vă supăr, faceţivă pofta acum, cînd inima vóstră purpurie maĭ fumegă încă. Trăind o mie de anĭ, eu nu m'aş simţi maĭ bine spre a muri: şi nicĭ un loc, nici un mijloc de mórte nu'mĭ va plăce atît, cît a muri aicĭ, lîngă Cesar, şi prin voĭ, aleşiĭ şi fruntaşiĭ acestuĭ veac"...

Cîtă schimbare, cîtă inflecţie de voce în acest singur paragraf, de la o frază la a doua, şi chiar dela un cuvînt la altul! Sunt extremităţĭ

colosale, alunecărĭ repezĭ şi neaşteptate pe tóte notele gamelor vorbireĭ.

Prin „O jalnice Cesar!“ cineva simte şi pronunţă toată măreţia de care acest General al lumeĭ a fost înconjurat; aice vocea trebuie să aibă o notă destul de înaltă, de o plinătate complectă, esprimînd prin singurele aceste treĭ cuvinte o istorie întreagă a unuĭ om de falā,—fală dobîndită prin un ciclu de marĭ fapte, şi traduse în istorie ca culmea geniuluĭ omenesc.

Imediat cuvintele „zacĭ aşa de jos?“, e căderea cea maĭ cumplită ce cineva şi-o póte imagina. Acéste şepte cuvinte ar putea fi esplicate prin şepte sute de cuvinte şi încă nu ar ajunge; prin urmare tonul ce se dă lor cîtă vigóre, cîtă pătrundere trebuie să poseadă întrînsul; cîtă tranziţie dela „Cesar, învingătorul de pretu-„tindene, stăpîn a cea maĭ mare parte din lume, „imperatorul zeificat de poporul seu“, pînă la „un corp pătruns de armele unor laşĭ conspi-„ratorĭ, carĭ pentru nişte ideĭ şi plănuirĭ mes-„chine şi înguste aŭ doborît o aşa de formida-„bilă mărire!“

Aicĭ naşte ştiinţa de a critica şi a judeca, arta şi frumuseţa uneĭ vorbirĭ în public. Acéstă modulaţie trebuie să ştie a o cumpăni vorbitorul, pentru ca să dea adevăratele tonurĭ şi să transmită ca prin un magnetism ascultătoruluĭ seu tótă importanţa subiectuluĭ, tot farmecul une vorbirĭ.

Să analizăm întregul paragraf ce l'am citat:

„Isbînde, gloriĭ, prăzĭ, triumfurĭ, la aşa măsură

„aţĭ căzut?“ Acéstă frază nu este decît un comentar sau o complinire a celeĭ dintăĭ; ea repetă încă odată aceéş idee, şi trebue pronunţată aprópe pe aceléş tonurĭ egale.

Apoĭ: „Adio!“, acest singur cuvînt, representînd o frază întreagă, ne zice că disperarea s'a înscris în sufletul luĭ Marc-Anton, că el spune luĭ Cesar ultimul cuvînt al amiciţieĭ şi iubireĭ ce păstra pentru dînsul, că se privéză, în fine, se rezemnează din acel moment de acéstă lovitură crudă ce a simţit.

Cum trebuie pronunţat acest cuvînt, ce represintă în sine atîtea ideĭ?

Un om în asemenea momente nu póte să'ş maĭ aibă tóte simţurile în deplină funcţiune; el îş simte corpul părăsit de tótă puterea sa, simte că capu'ĭ devine o piatră, că resuflarea i se inódă în gît, numaĭ svîcniturile inimeĭ sale le maĭ aude, şi pronunţă acel „adio“ fără să'ş mişte fălcile sau gîtlejul, fără să maĭ pótă cumpăni cuvîntul în raţiunea sa.

Cînd Marc-Anton începe a pronunţa fraza: „Eu nu ştiu, Domnilor, ce gînd aveţĭ...“ o schimbare pe cît de grăbită, pe atît de îndrăzneaţă s'a făcut întrînsul. Din acea impietrire şi sforţare a sufletuluĭ luĭ, el se deşteptă deodată în realitatea cea maĭ pipăită, vede situaţia prozaică ce'l înconjură, şi redevenind omul de carne şi de sînge, priveşte la asasiniĭ ce stau în juru-ĭ şi îĭ întrébă rece, liniştit, familiar chiar, că „ce gînd au eĭ?, cine maĭ trebuie să piară? cine maĭ este putred,—şi prin urmare trebuie să fie doborit?“

Din acestea resultă că vorbirea unuĭ orator, ce ar avea să frazeze în o situaţie identică, trebuie să sufere o transiţie din cele maĭ expresive, fără care nu se póte deosebi nicĭ caracterul, nicĭ fineţa, nicĭ inţelesul puternic al unor asemenea fraze.

Dela „de sînt eu", reîncepe tonul a se umfla, căcĭ ni se arată o jertfire de sine, ni se arată cum Marc-Anton se dă singur prins şi'ş pune în cumpănă viaţa-ĭ proprie, ca unul ce mărturiseşte în momente aşa de critice că iubeşte pe Cesar *atîta*, încît s'ar crede cel maĭ fericit dacă ar muri *odată, alăturea cu el*, şi *străpuns de aceiaş armă*. Astfel fiind, e trebuitor a se exprima în acéstă vorbire nu numaĭ pasiunea de a'ş sacrifica existenţa proprie alăturea cu cea a prietenuluĭ seu, dar şi o fericire sufletéscă inspirată de acea poziţie, un fel de transport sau extaz, aş putea zice *„spiritistic"*, dacă cuvîntul n'ar da loc la echivoc.

„Rog, de vă supăr, faceţivă pofta acum" exprimă infruntarea morţeĭ şi ironie amară; iar „cînd mîna vóstră purpurie maĭ fumegă", e batjocura şi orórea crimeĭ celor la carĭ el se adresează.

„Trăind o mie de anĭ eu nu m'aş simţi maĭ bine spre a muri", e o fericire exaltată de a se devota aceluĭ ce atît l'a iubit în viaţă, cum reese curat din fraza ce urmează: „şi nicĭ un „loc, nicĭ un mijloc de mórte nu'mĭ va plăcé

„atît, cît a muri aicĭ, lîngă Cesar“, şi termină sfruntîndu-ĭ încă odată cu cea maĭ culminantă ironie: „şi prin voĭ, *aleşiĭ* şi *fruntaşiĭ* acestuĭ veac“.

Transiţiile şi exprimarea atîtor deosebite simţurĭ şi patimĭ ce am enumerat în acest mic paragraf, póte învederea orcuĭ cît de multă artă, cît de multă iscusinţă şi cumpănire de ideĭ se cere unuĭ bun vorbitor. A întona cuvinte cît de pompóse, dar fără caracterul, fără diapazonul şi variaţia neţermurită ce li cere însuşirea lor, nu-i decît o curată psalmodiare inconştientă, o galimaţie ce asasinează urechia fără nicĭ un folos pentru ascultător or pentru vorbitor.

A descrie modul de exprimare a simţurilor ce se reflectéză în individ, în vorbitor, ar fi ceva de prisos; astfel de lucrurĭ nu se pot exprima prin graĭ sau prin condeĭ; trebuie ca fie-care om să caute a le observa în intimitatea euluĭ seu, atuncĭ cînd prilejurĭ deosebite i se înfăţişează. *Iubirea, ura, mirarea, furia, vicleşugul, beţia, bucuria, frica,* etc. etc. nu se pot reproduce cu exactitate în închipuirea nostră decît dacă am avut ocazia să le pipăim moraliceşte, să le simţim în corpul şi creerul nostru macar un minut. Cu cît vom fi maĭ mult expuşĭ pasiunilor şi impresiilor diferite, cu atît în urmă vom fi în stare a le *reproduce* fie prin graĭ fie prin expresia figureĭ şi a corpuluĭ.

Inainte de a încheia acest capitol să maĭ dăm un exemplu de frazare.

Iată o altă parte a discursuluĭ luĭ Marc-An-

ton, deastădată în Forul în care era expus cadavrul luĭ Cesar:

Amicĭ! Romanĭ! Concetățenĭ!... ascultațimă... Vin să înmormîntez pe Cesar,—nu să'l laud!... Relele, făcute de ómenĭ, după eĭ trăesc, dar binele adesea cu eĭ se 'ngrópă!... Intîmplese și cu Cezar tot astfel!
Inaltul Brutus v'a spus că Cezar fu ambițios! De a fost așa, a fost o grea greșală, și greu a și plătit el pentru ea...
Cu voia luĭ Brutus,—și a celorlalțĭ,—căcĭ Brutus este un om onorabil,—și astfel sînt toțĭ, toțĭ ómenĭ onorabilĭ,—viu să vorbesc la priveghiul luĭ Cesar.
Mi-a fost prietin drept și credincios; dar Brutus zice că a fost ambițios!... și Brutus este un om onorabil!.. Mulțĭ prinșĭ la Roma el a adus, cu a căror preț el umpluta lăzile obșteștĭ!
Acésta va să zică că Cesar a fost ambițios?
Saracĭĭ cînd gemeau, Cesar plîngea!... Ambiția e de o fire maĭ aspră!
Dar Brutus zice c'a fost ambițios! și Brutus este un om onorabil....

Cîtă măestrie de intonație trebuie cuiva ca să ajungă a puté fraza în mod perfect aceste vorbe ce se succed, într'un chip așa de capricios!

Ce spune Anton,—și ce vrea să înțălégă?... Cum voește el a străbate în inima noroduluĭ ce'l ascultă spre a ațîța compătimirea cea maĭ înfocată, și cum cată să pară neînteresat în discursul seu!

Marc-Anton îș începe vorbirea cu treĭ cuvinte exclamatoriĭ: „Amicĭ, Romanĭ, Concetățenĭ!“ Pentru ce dă el treĭ titlurĭ poporuluĭ? de nu ca să pătrundă tot maĭ adînc în intimi-

tatea luĭ, în încrederea luĭ, si să'l captive prin calificative măgulitóre, şi să'l facă ca, în mijlocul haosuluĭ de ideĭ ce domneşte atunce, să pironéscă atenţia spre cuvintele luĭ şi să fie ascultat.

„Viu să înmormîntez pe Cesar, nu să'l laud“; aceste cuvinte sînt zise pentru a da ascultătorilor ideea că el va vorbi în curentul de ideĭ ce era pornit în contra luĭ Cesar, şi nicĭdecît că ar fi să laude faptele sau viaţa asasinatuluĭ,— eeia ce momentan nu le-ar fi plăcut de loc. Pentru frazarea acestor vorbe va trebui decĭ ca cuvintele „să înmormîntez“ să fie cît se póte maĭ mult puse în vedere, iar asupra cuvintelor „să'l laud“, trebuie ca oratorul să alunece, cu un ton de cotorosire, de desaprobare, caşicum ar vrea să zică: „Eu? Domne fereşte! nu voĭ face nicĭodată sacrilegiul de a lăuda pe mortul Cesar.“

„Relele făcute de ómenĭ după eĭ trăesc, pe cînd binele ades cu eĭ se'ngrópă!“ Aceasta este o maximă ce Anton o pronunţă în faţa poporuluĭ,—o adevărată sentinţă pesimistă! Vom arata maĭ departe care e tonul ce convine fiecăruĭ fel de vorbire, şi prin urmare şi cel potrivit pronunţăreĭ maximelor şi sentinţelor. Acum trebuie să ne mărginim a arata că fraza despre care e vorba trebuie debitată cu linişte profundă, cu vóce maĭ jósă decît de ordinar, cu un fel de *recitativ* muzical, în care înalţarea intonăreĭ se face numaĭ la cuvintele: ***Relele*** şi ***binele.*** Tonul frazeĭ sfîrşeşte descrescînd, aşa că cuvîntul *îngrópă* să

fie pronunţat abia respirînd. Logica acesteĭ maxime nu e uşor de scos în relief; Anton, pronunţînd'o, voeşte a pune în evidenţă maĭ mult partea a doua aci, pe cînd partea întăĭ nu o consideră decît ca o punte pe care să pótă trece peste furia ascultătorilor; el dă asigurarea cu jumătăte de voce, că *reul făcut de Cesar* nu'l va putea în nicĭ un chip şterge din memoria cuiva,—dar că în acelaş timp este permis a se pomeni ceva despre *binele* ce mortul a făcut odată,—lucru ce maĭ adesea se îngrópă odată cu mortul.

Fraza ce urmează imediat acesteĭ maxime: „Intîmplese şi cu Cesar tot astfel!“ e complinirea înţelesuluĭ ce i-am atribuit maĭ sus; aicĭ recitativul maximeĭ dispare, şi'ĭ ia locul cuvintele propriĭ ale luĭ Marc-Anton, cuvinte în carĭ se zugrăveşte în acelaş timp abnegaţia şi părăsirea aparentă a luĭ Marc-Anton către amintirea luĭ Cesar.

Vine însă imediat un alt ordin de ideĭ:

„Inaltul Brutus v'a spus că Cesar fu ambiţios!“ însamnă maĭ întăĭ o sfidare, o lăutură în rîs a *înălţimeĭ* luĭ Brutus; căcĭ oratorul îl numeşte *înalt* înloc de a'l numi *trădător, mişel*; „Ambiţios“ este iar un termen plin de sfidare; „cum?“, ar voi să zică Marc-Anton, „un asemenea om măreţ, erou, lipsit de orce patimĭ, a fost ambiţios?“—„Dar de-a fost aşa“, urmează el, „a fost o grea greşală, şi *greu a şi plătit* el pentru ea“. Totuş, oratorul în pronunţarea acestor cu-

vinte e departe de a crede că întradevăr Cesar ar fi greşit.

Să maĭ analizăm încă un paragraf, lăsînd pe celelalte pe socoteala cetitoruluĭ.

„Cu voia luĭ Brutus şi a celorlalţĭ, căcĭ Brutus este un om onorabil! şi astfel sînt toţĭ, toţĭ ómenĭ onorabilĭ!... viu să vorbesc la priveghiul luĭ Cesar“.

Culmea tonuluĭ oratoric în acest paragraf e în cuvintele: *Onorabil, toţĭ* şi *ómenĭ onorabilĭ.* Marc-Anton spune poporuluĭ că consideră pe Brutus şi pe ceilalţĭ ucigaşĭ a luĭ Cesar de „ómenĭ fórte onorabilĭ“; dar aicĭ, ca şi în maxima precedentă, se ascunde viclenia sub care Anton vrea să atragă în partea sa atenţia întreguluĭ auditor, compus cum am maĭ zis, din persóne simpatice conjuraţilor. Pronunţarea cuvîntuluĭ „onorabil“ decĭ, va trebui făcută cu un ton care numaĭ a *onorabil* să nu pară; şi pentru a i se da maĭ multă *preciozitate*, adecă umflătură falşă, vorbitorul va face bine să deslipéscă fiecare silabă a cuvîntuluĭ, să'l trăgăneze astfel ca să fie pronunţat cam aşa: *o-no-ra-bil!*; tot aşa şi pentru cuvintele *to-oţĭ, to-oţĭ ó-menĭ o-no-ra-bilĭ*!

Numaĭ în acest mod ascultătorul va înţelege uşor că Marc-Anton pronunţă pe acel „onorabil“ numaĭ cu o intenţie ascunsă, avînd în ideea sa un calificativ cu totul contrar celuĭ de „onorabil“ la adresa luĭ Brutus şi celorlalţĭ.

Să dăm acum şi o idee de întonare sau frazare mecanică ce am putea întrebuinţa *ca stu-*

diu, ca exercițiu, până ce vom prinde siguranța despre puterea nóstră de a fraza în mod curgător și neforțat orce vorbire ce voim a exprima.

Dacă ne-am permite a fixa tonurile glasuluĭ nostru pe o singură gamă musicală, așa că tonul cel mai grav să'l numim *do,* și să gradăm celelalte pînă la cel maĭ ascuțit sau înalt, prin *re, mi, fa, sol, la* și *si,* am trebui să pronunțăm fraza întâĭ din primul discurs a luĭ Marc-Anton cam în următorul mod :

O	falnic	Cesar !	zacĭ	așa	de jos ?
sol	*la*	*si*	*mi*	*re*	*do*

Accentele pică pe cuvîntul *Cesar* și *jos,* ca unele ce sînt cele maĭ substanțiale atît într'o parte a frazeĭ cît și într'adoua. Ridicînd sau scoborînd vócea nóstră sub situația vorbireĭ, trebuie să căutăm să ajungem totdéuna drept la cuvîntul important, care este țelul spre care trebuie să ne îndreptăm și să accentuăm tonul. Tot așa în fraza : „Izbînde, gloriĭ, prăzĭ, triumfurĭ, la așa măsură ațĭ scăzut“, este o deosebită cumpănire, prin aceea că fiecare substantiv ce urmează pe un altul trebuie pronunțat cu un ton maĭ marcat decît precedentul, pînă a se ajunge la culminant, așa că ar trebui să pronunțăm fraza acesta în modul următor :

Isbînde,	gloriĭ,	prăzĭ,	triumfurĭ !
fa	*sol*	*la*	*si*

ér în partea a doua tonul se scobóră mereu :

la aşa	măsură	aţĭ scăzut ?
mi	*re*	*do*

In partea dintăĭ fiecare din cele patru cuvinte sînt accentuate, dar accentul cel maĭ puternic pică numaĭ asupra cuvîntuluĭ „triumfurĭ“ ; în partea a doua accentul loveşte numaĭ pe „scăzut“, iar cuvintele : „la aşa măsură“, sînt precipitate. Intre partea întăĭ şi a doua vócea trebuie să facă o oprire, ceia ce am putea asămăna cu o pauză muzicală de *un tact.* Din tăria crescîndă a tonuluĭ, pînă la culminantul „triumfurĭ“, vócea întretăinduse, reîncepe a pica fórte jos, şi ajunge abia auzită la cuvîntul „scăzut“.

Cercetaţĭ totdéuna cu asemenea grijă unde trebuie a se face înălţărĭ sau scoborîrĭ de ton, unde vócea trebuie să fie plină, puternică, vibrantă, şi unde trebuie să fie lină, înceată, abia auzită, unde se cere grabă şi precipitare şi unde linişte şi stacare, — şi odată lămurită şi bine fixată acéstă analiză, o vorbire este scapată de cea maĭ mare greutate ce ar avea de întimpinat.

Să nu se creadă însă nicĭ un moment că am avea intenţia de a face pe un vorbitor public să cînte în loc de a vorbi, sau *de a vorbi pe note...* Dómne fereşte ! Voim să indicăm numaĭ în mod cu totul superficial un sistem mecanic, ce ar da o normă órecare în ridicările şi scoborîrile de tonurĭ ce se cer de o vorbire, carĭ nu s’ar putea indica prin altă manieră de a scrie decît prin

citata gamă musicală. Deasemenea să nu se creadă că în vorbire s'ar putea aranja tóte tonurile pe întinderea uneĭ singure game; sunt atîtea game în vorbire cîte cel puţin şi în canto. Am pus totuş una singură spre maĭ uşoară înţelegere şi a acelor persóne ce nu sînt muzicanţĭ.

Incă un ultim exemplu de adnotarea ce s'ar puté face uneĭ întonaţiĭ în maxima de care am vorbit maĭ înainte; astfel:

Relele	făcute	de	ómenĭ	după	eĭ	trăesc,
do	*sol*	*sol*	*sol*	*sol*	*sol*	*fa*

dar	binele	adesea	cu	eĭ	se	îngrópă.
fa	*la*	*sol*	*fa*	*fa*	*mi*	*mi*

Tot aşa înainte fiecare frază vorbită îş póte avea variaţiile' eĭ, întocmaĭ ca şi orce frază musicală.

Mulţĭ vor critica acest sistem de studiu al întonaţiilor; la uniĭ le ar părea chiar ridicol, şi maĭ ales *ntauraliştiĭ în artă* (despre carĭ voĭ vorbi aiurea) vor striga în contra'ĭ din tóte puterile. Ca sprijin însă teorieĭ mele citez următorul pasaj din *Ciceron,* oratorul roman care a fost şi va remîne încă mulţĭ secolĭ idealul oratorilor lumeĭ:

Oratorul ce aspiră la perfecţie, zice Ciceron, va face să se audă o vóce puternică, dacă trebuie să fie vehement; dulce dacă este liniştit; susţinută dacă este grav; duiósă dacă vrea să excite compătimirea. Este ce'ĭ dreptul, ceva minunat în natura vóceĭ, care, cu treĭ tonurĭ numaĭ, înalt, grav şi mijlociu, produce în

cîntare o varietate așa de minunată și așa de plină de armonie. *Este póte de asemenea și în d scurs un fel de cîntare ascunsă*, nu acel cîntec musical ce'l au retorii frigienĭ și carienĭ în perorațiile lor, dar cîntecul despre care voesc să vorbească Demosten și Eschin cînd îș bănuesc unul altuia inflexiile lor de voce, și întrucît Demosten însuș acordă dușmanuluĭ seu o voce dulce și sonoră... Natura pentru plăcerea urecheĭ trebuie să servească de călăuz arteĭ. Oratorul trebuie să dorească o vóce frumósă, și dăcă nu e la voia luĭ de a o poseda, póte cel puțin cultiva și întări pe a sa. Prin urmare el va studia diferite inflexiĭ ale voceĭ și va străbate, fie în sus, fie în jos, tóte tonurile și tóte gradele.

Cu aceste citate orcine póte avea deplină încredere în sistemul de maniare a voceĭ ce'l propun, și rezultatul va fi cu atît maĭ folositor cu cît se va pune în asemenea exercițiĭ maĭ multă stăruință și inteligență, excluzinduse orce exagerare ce, ca în tóte cazurile, și aice ar duce la ridicol.

X.

Legătura, pauza și inflexiile voceĭ.

De netăgăduită trebuință e întro bună vorbire, sau bună frazare, observarea cea maĭ amănunțită a pauzelor sau opririlor de voce, a legăturilor sau împreunăreĭ uneĭ vorbe cu alta, și a inflexiilor, sau trecerilor maĭ mult sau maĭ puțin repezĭ dela un ton la altul, dela o situație la alta.

O legătură sau pauză nepusă la locul ei póte strica absolut înțelesul, după cum am maĭ arătat și la capitolul despre punctuația ortografică. Sînt fraze carĭ cu toate că cuprind la o sută de cuvinte sau și maĭ mult, nu permit nicĭ o odihnire a voceĭ; sînt altele iar carĭ, deși numaĭ de cincĭ-șese cuvinte, cer totuș o întrerupere a cuvîntăreĭ, luarea unuĭ sau maĭ multor spațiurĭ de tăcere sau suspendare a voceĭ între acele cincĭ sau șese cuvinte.

După întrebărĭ (?) și exclamațiĭ (!), de ordinar trebuie lasat un spațiu, pentru ca acéstă întrebare sau exclamație să dea timp de reflecție, de respuns sau mirare în cugetul ascultătoruluĭ.

Reticența (........) nu produce totdéuna o suspendare seriosă a voceĭ; în asemenea cazurĭ oprirea se crede a fi timporară și mică, atît cît reflecția ideeĭ ascunse póte străbate în mintea ascultătoruluĭ. Astfel în dialogul următor:

„—Domnul Georgescu este un om tînăr?

„—Da, e tînăr... de cînd lupiĭ albĭ!

Reticența de aicĭ suspendă o clipă vorbirea, însă o suspendă așa ca sunetul cel din urmă al cuvîntuluĭ tînăr, adică literele *ăr*, sînt prelungite și apasate într'un órecare spațiu, pînă ce vibrarea lor se perde și atuncĭ legătura se operează imediat cu „de cînd“, tot pe nota la care ajunsese ultimul sunet al cuvîntuluĭ „tînăr“.

Reticențele se maĭ găsesc și atuncĭ cînd o persónă întrerupe șirul fraseĭ convorbitoruluĭ seu. Exemplu:

„—Am fost astăz dimineață in strada...

„—Las' că știu în care stradă aĭ fost: în strada Germană!“

Aicĭ nu maĭ e vorba de trăgănare a cuvîntuluĭ, după care vine imediat reticența, deórece întreruperea bruscă a tăiat deodată vorba celuĭ dintăĭ.

Cel maĭ urît efect se produce la o cetire, de exemplu, cînd cetitorul dă o *prea* mare valóre acestor felurĭ de reticențe, sau că nu le observă deloc. In Teatru, asemenea lucrurĭ sînt și maĭ condemnabile. Se aude totuș de nenumărate orĭ, la actoriĭ ce nu'ș dau seama sau nu'ș dau silința de a pătrunde acest meșteșug al vorbireĭ,

o mare trăgănare a ultimuluĭ cuvînt ce'l au într'un paragraf de vorbire al lor, cînd trebuie, conform textuluĭ pieseĭ, să fie întrerupţĭ de alţiĭ. Lucrul se îngreuie cu atît maĭ mult, cînd actorul însărcinat să'ĭ dee replica, nu i-o dă la timp.

Aşa în dialogul.

„—Nu! voĭ spune tot, voĭ spune că D-ta m'aĭ bă...

„—Tacĭ că te bat din nou!"

Dacă replica „tacĭ!" nu va fi zisă imediat, în spaţiul de timp în care trebuia a se pronunţa ultima silabă „tut", primul vorbitor va trebui să prelungească pe „băăăă..." pînă la replica celuĭ dealdoilea, ceia ce nu póte fi decît ridicol.

Incă o însuşire se póte da reticenţeĭ, aceea de a înlocui o frază prin alta, în vorbirea aceleiaş persóne:

„Pleacă chér în minutul acesta la... or nu, nu maĭ pleca; e de prisos!"

In acest caz reticenţa cere o suspendare de vorbire, urmată de o înflexie a întonăreĭ, deórece nu maĭ există legătură între ideia primitivă şi cea supravenită prin o schimbare instantenee a gîndireĭ; e tocmaĭ ceva contrar logiceĭ cu care se începe, şi deci înflexia intonăreĭ trebuie să fie bruscă.

Legătura contribue deasemenea fórte mult la lămurirea vorbireĭ, şi îndată ce acéstă legătură

nu e observată, vorbirea devine confuză şi fără noimă.

Iată ca exemplu următórele versurĭ pe carĭ le zice *Doctorul Hermann* din poema *Sorin*, de Dim. Bolintineanu.

Am căutat misterul în lumĭ nĕcunoscute;
Pe ómenĭ, pe natură, pe toţĭ am întrebat;
M'am scoborît în umbra mormintelor tăcute
Şi prin ţărina lumeĭ adînc am cugetat;
Am despicat ţerîna, precum şi cugetarea,—
Şi nu ştiu: cugetarea e care a urmat
Materieĭ? sau lutul a urmărit suflarea!
Sau, altfel, cugetarea... Să fiu maĭ acurat:
Maĭ bine jucam ursul la porţile străine,
Căcĭ cel puţin ursarul tot crede în ceva,—
Dar eu, nu cred nimica... şi nu ştiu de fac bine
Să nu cred!; nu ştiu iară de fac vr'un reu cumva?
Dar am aflat că nu e maĭ mare bogăţie
Decît credinţa nóstră! ş'atuncĭ am pismuit
Pe prostul care crede şi trece'n veselie
O viaţă 'ntreagă... 'n care nu ştiu la ce-am venit!

Aceste şeisprezece versurĭ compun o singură ideie cu complimentele sale; în mijlocul lor negăsinduse, sau maĭ zis neputînduse stabili nicĭ un punct, care să termine seria uneĭ gîndirĭ exprimate ce trebuie a compune o frază independentă, cu tóte reticenţele ce se văd,—ele trebuesc debitate fără întrerupere sau odihnă aparentă a voceĭ, cu tóte tranziţiile momentane şi inflexiile de voce, căcĭ altfel se riscă de a nu se maĭ înţelege nimic sau aprópe nimic, dacă se destramă

întreaga legătura ce trebuie să înlănţuiască ideia autoruluĭ.

După cum am maĭ arătat la regulele ortografice ce trebuiesc păzite, lipsa de spaţiu în vorbire provocă neînţelegerea sau contrariarea ideieĭ, neajuns de asemenea provocat şi prin introducerea uneĭ spaţierĭ acolo unde n'ar fi de nevoe. In frazele următóre maĭ dăm un exemplu:

„—Unde aĭ fost astă nópte, soldat?

„—La garda pieţeĭ să trăiţĭ! — Domnule Căpitan.

Inţelesul se alterează cu totul prin simpla legătura a cuvintelor „la garda pieţeĭ“ cu „să trăiţĭ.“

In versurile următóre:

Vîntul sereĭ mă va plînge,
Şuerînd la înserat;
Păcurariĭ toţĭ s'or strînge
La mormîntul meu uitat...

De veţĭ pune o pauză la sfîrşitul versuluĭ întăĭ, şi veţĭ lega versul al doilea cu al treilea şi al patrulea, va eşi un nou înţeles posnaş, adecă: „păcurariĭ se vor strînge şuerînd la mormîntul meu“,—şi, se ştie că nimene nu vine la un mormînt cu chef de şuerat.

Legătura uneĭ fraze cu totul despărţite de o alta prin un punct, strică de asemenea întregul înţeles al amîndurora. Prin urmare trebue ca cineva să bage bine de samă unde se cere a se aplica legătura şi unde despărţirea absolută.

Voĭ să dau un exemplu detailat de frazare,

conţinînd *pauzele*, *legătura* şi *înflexiile* sau *tranziţiile* de voce necesare pentru marcarea şi exprimarea ideilor întro vorbire órecare. Mă voĭ servi de litere *cursive* pentru a arăta cuvintele ce sunt numaĭ *accentuate*, şi de litere **compacte** pentru acele *accentuate culminante*. Pauzele — vor indica un spaţiu maĭ mare, după împrejurare; steluţa * o tranziţie dela culmea de sus la acea de jos a voceĭ, sau din potrivă; (*) va însemna o inflexie repede legată.

Iată astfel adnotată o parte din Monologul luĭ Figaro, din *Nunta luĭ Figaro*, comedie în cinci acte de Beaumarchais:

O femeie!—femeie!—femeie!... (*) fiinţă *slabă* şi **înşelătóre**.— — * *Tóte animalele* de pe lume îşĭ au *instinctul* lor;— (*) al teu?— să fie el óre **înşelătoria**? — — — * După ce întru-una m'a *respins*, cînd o siliam **să se hotăréscă**, înaintea stăpîneĭ sale; (*) *în mijlocul chiar a* **ceremonieĭ**!... — * **Rîdea** cetind *şiretul*! — şi eu, ca un zevzec... (*) **Nu**! Domnule Comte! **n'o veĭ avea**! *Domniata* **nu o veĭ avea**! — — — Pentru că eştĭ un *mare senior*, te crezĭ şi un *mare* **geniu**?... Nobleţă, **avere**, rang, **frumuseţe**! tóte aceste te fac **aşa de mîndru**!...— Şi **ce** aĭ făcut D-ta ca să aĭ **atîtea** bucurii? (*) Ţ'aĭ dat ostenéla *de a te naşte*! — şi nimic maĭ mult.— — * **Şi apoĭ** un om *destul de ordinar*!... pe cînd eu! *uitete*, perdut în norodul întunecat, mi-a trebuit să desvolt *maĭ multă* ştiinţă şi socoteală *numaĭ* pentru *ca să pot* **trăi**, decît ar trebui cuiva ca să *guverneze* **treisprezece regate**!... (*) Şi D-ta vreĭ să te *lupţĭ cu mine*?! — — — A! vine cineva! — * E *ea*!... * Ba nu-ĭ nimene! — — Nóptea e neagră ca dracul, şi în acest timp *eu* fac *prósta meserie* de *mire însurăţel* * cu

tóte că nu-s decît pe *jumatate.* — — — Să fie óre în lume ceva maĭ anapoda decît *soarta mea?* — — : Fiul *nu ştiu cuĭ*; furat de nişte *bandiţĭ*, crescut în obiceiurĭ hoţeştĭ,— mă disgustăĭ întro bună dimineaţă *de dînşiĭ* şi voiĭ să întreprind o *carieră nouă!* * **o viaţă onestă**... şi **totuş**, unde mă întorc, unde mă duc *nu pot da* peste *noroc!* — Invăţ *chimia, farmacia,* **chirurgia** (*) şi cu tótă încrederea unuĭ mare senior *abia am voe* să mănuesc o *lanţetă de veterinar!*— — * Disgustat de a maĭ **înţepa** *dobitoacele* bolnave cu lanţeţa mea, — şi pentru ca (*) din potrivă *să le pot înveseli!* — (*) *mă arunc* deadreptul în **Teatru**! * Nu cumva credeţĭ că trebuie să'mĭ fi legat o piatră de gît? * Clădesc o *comedie* de moravurile **seraiuluĭ**. * Ca autor *spaniol* cred că pot să amestec şi pe Mahomet fără multă bataie de cap *în piesa mea.* * Dar, *la minut,* un trimiş *extraordinar* de nu ştiu unde, se plînge că *ofensez prin versurile* mele pe *sublima Pórtă,*— pe **Persia**!, o parte din peninsula *Indieĭ!* — **tot Egiptul**! Regatele Barceĭ, Prinoleĭ, Tunisuluĭ, Algeruluĭ şi **Maroculuĭ**! — şi iată *biata mea comedie* asvîrlită, pentru a face plăcerea *prinţişorilor* **Mahomedanĭ**!, **carĭ**, nicĭ unul cred nu ştiu *macar să citéscă,* dar *carĭ* (*) ne amenienţă mereu spinarea poreclindule *cînĭ de creştinĭ...*

Am transcris acest monolog, ce póte servi ca o bucată-tip de dicţie variată, după modelul ce ne-am propus, pentru a se putea cineva exercita în mod mecanic în frazarea, întonarea şi nenumĕratele înflexiĭ, sau schimbărĭ ale voceĭ în recitare sau vorbire. Dar tot aşa orce cetitor póte uşor uza de acest mijloc însemnînd pe fiecare text ce ar voi să reciteze sublinierile şi celelalte semne de inflexiĭ sau pauze, pînă ce

va ajunge să fie în stare a recita bine orce bucată la prima cetire.

Printro astfel de indeletnicire stăruitóre, încetul cu încetul creerul se póte deda maĭ uşor la emiterea tonurilor juste şi la cunóşterea şi păstrarea regulelor necesare uneĭ bune vorbirĭ sau recitărĭ, — întru-cît nimic nu e cu neputinţă uneĭ voinţĭ, unuĭ studiu şi unuĭ exerciţiu stăruitor.

In sprijinirea acesteĭ teze, traduc următorul pasaj relativ la arta de a vorbi a luĭ *Demosten*, despre care se scrie următoarele :

Demosten era slab de constituţie, avea vocea puţin întinsă, pronunţarea încurcată şi respiraţia scurtă. Respins în două rîndurĭ de huiduirile acelor Atenienĭ ce nu puteau suferi un barbarism, nicĭ chiar o întonare falşă, el începu contra sa însuş o luptă puternică şi încăpăţinată, pentru a muia, a regula un geniu pe care excesul de energie putea să'l rătăcéscă, şi pentru a dobîndi calităţile exteriόre ce complectează pe oratorul public.

El făcu studiĭ noĭ de stil, îndreptă viciile pronunţăreĭ sale declamînd bucăţĭ lungĭ cu gura plină de petricele micĭ, vorbind contra valurilor clocotitóre ale măreĭ pentru a se obicinui cu furtunile din adunările populare.

Tótă lumea cunóşte acea peşteră în care Demosten locuia închis lunĭ întregĭ, cu capul pe jumatate ras, pentru ca să nu pótă părăsi acel loc, şi acolo, copiind pe Tucydid pînă la opt orĭ una după alta, exercitînduse a exprima totul în mod oratoric, pregătindu'ş bucăţĭ peutru orce prilej, declamînd necontenit, meditînd şi scriind. Negreşit că numaĭ acéstă nestrămutată voinţă şi îndîrjire la muncă făcu maĭ tîrziu pe invi-

dioşii gloriei lui să zică că discursurile sale *miroseau a oloi* (ca alusie la lampa cu oloi ce'i servea în întunerec pentru studiul ce'l făcea [1]).

Exemplu lui Demosten póte servi multora, şi tot odată trebuie să închidă gura acelora ce contestă faptul că talentul oratoric ar avea nevoe de vr'o artificialitate sau măestrire scolastică.

Sunt însă defecte de acelea cari nici cu pietre în gură, nici cu stăruinţi supraumane nu s'ar putea îndrepta, şi depinde de mintea fiecărui care se simte cu órecari defecte ce nu se pot înlătura, de a nu'ş mai perde vremea şi interesele ocupînduse cu un lucru ce numai la sfîrşit bun nu'l va putea duce.

---

[1]). *P. Larousse*, Grand Dictionnaire Universel, Demosthène.

XI.

Coloritul uneĭ vorbirĭ. Catedra, Amvonul, Orația, Pleduaria, Tribuna

Omul trece în viața'ĭ prin atîtea situațiunĭ deosebite, cîte nu se pot enumera sau stavili; cîte sentimente, cîte împrejurărĭ, cîte fapte nouĭ se pot produce pe pămînt, de atîtea modurĭ de a se exprima el póte dispune. *Veselia, tristeța, grija, spaima, chemarea, explicarea, povestirea, batjocura, plîngerea, rîsul*, etc. etc., sunt atîtea situațiĭ diferite în carĭ se găsește cineva, și fiecare din ele se exprimă de orce individ prin manierĭ cu totul deosebite ale voceĭ, ale fețeĭ și ale întreguluĭ organism omenesc.

Fiecare decĭ din sensațiile sufletuluĭ nostru avîndușĭ impresiile eĭ speciale, se exprimă sub forme diferite, și de aceste forme noĭ cată să ne interesăm a le cunoaște, atuncĭ cînd natura nu ne-a pus la dispoziție tot geniul și tótă ușurința de a le exprima la perfecție fără studiu și fără căutare.

Dela vorbirea *dulce, comunicativă, liniștită, fa-*

miliară ce o întrebuințăm în fiecare zi în relațiile sau conversațiile din casele nóstre, e o deosebire însemnată pînă la cea *demonstrativă, intuitivă*, ce o vedem în predarea unor lecțiunĭ de pe catedra școlilor ce am urmat sau urmăm. Pe cînd tonul din familie e totdeauna de un diapazon maĭ jos de mediu, abia auzit, lipsit de gesturĭ și întonațiĭ tarĭ, ca unul ce se adresează la una, două, pînă la cincĭ, șese persóne, tonul profesoruluĭ trebuie să se distingă prin o pronunțare vie, înaltă, plină, resfirată și condusă cu așa tact ca să pótă fi auzit de fiecare elev, din un număr de 20, 30 póte și 60 de elevĭ, și, nu numaĭ auzit, dar și priceput de tóte mințile tinere, ce se deosebesc maĭ cu samă fórte simțitor una de alta.

Din cînd în cînd profesorul trebuie să rărească așa vorbirea sa în predarea lecțiilor, încît eleviĭ să aibă un timp maĭ larg de a pricepe și rezona cele zise de el, decît ĭ'ar trebui unuĭ om matur, a căruĭ funcțiune a creeruluĭ este deja pe deplin desvoltată, și póte dar trage concluzia ce'ĭ este necesară aprópe instataneŭ.

Cu cît profesorul va fi maĭ respicat, maĭ accentuat, maĭ răsleț și maĭ sentențios în predarea sa, cu atît lecțiile sale vor fi maĭ atent ascultate, și școlariĭ vor reținea maĭ mult din ele și vor rumega maĭ bine înțelesul lor. Această manieră însă nu trebuie dusă iarăș la extrem; de multe orĭ tonul familiar dă și el bune efecte în școală; însă trebuie să se știe fórte bine unde

şi cum se póte întrebuinţa acest ton, căcĭ o lecţie de fisică, matematică sau gramatică nu se póte nicĭ cum învaţa decît după o explicaţie fórte atentă, cumpănită şi bine accentuată, pe cînd *istoria, literatura, religia* etc., se pot instrui şi prin discursurĭ cu tonul familiar, povestitor, căcĭ subiectele fiind maĭ atrăgătóre, şi maĭ lesne de priceput, atenţia şcolaruluĭ se încordează, şi n'are nevoe de a fi ţinută într'un frîu aşa de strîns, ca la obiectele carĭ par maĭ mult o sarcină decît o plăcere de a le auzi şi învăţa.

*

Altul cu totul trebuie să fie tonul cu care ni se zice o *predică*, de către un prelat de pe amvon, sau din faţa altaruluĭ. Aci se vorbeşte înaintea unor ómenĭ ce s'au adunat pentru a'şĭ uni şi îndrepta sufletele lor întro anumită direcţie. Nu se maĭ vorbeşte aicĭ de lucrurile şi mijlócele de traĭ de tóte zilele, obicinuite, ci de pregătirea sufletească către un ideal comun, de ceva maĭ înalt, maĭ nobil, maĭ deosebit, către care toţĭ vor a tinde, şi se consult asupra mijloculuĭ de a ajunge. Despreţul pentru materie şi adorarea slaveĭ cereştĭ trebuie să dee predicatoruluĭ o închipuire măreaţă, *quasi-fantastică*, care să'l încunjure cu un nimb de veneraţie, şi un ton *cald, misterios*, extra-lumesc, plin de respect pentru divinitate şi plin de încredinţare pentru poporul ce aşteaptă deslegarea enigmeĭ vieţeĭ şi mîntuirea greşelelor ce zilnic şi inconştient le comite.

Preotul ce'ş ceteşte litaniile sau predicele cu

acelaş ton cu care şcolariĭ îşĭ repet pederost lecţiile, sau care psalmodiază fără nicĭ oleacă de îngrijire, de stil, concepţie, aplicare şi menire, nu numaĭ că nu ajunge la scopul propus, dar încă face pe poporeniĭ seĭ să se plictiséscă şi să se desguste chér de a maĭ veni să asculte ceia ce nu pricep, nu'ĭ ating, nu le dă speranţa şi credinţa ertăreĭ, mîntuireĭ şi îndreptăriĭ faptelor şi gîndurilor lor. Pentru aceasta vedem zilnic resultatele surprinzătóre ce le dă sistemul de propagare a credinţeĭ bisericele Luterianilor, carĭ zilnic obţin din ce în ce maĭ mult teren în lumea civilizată, prin mijlocirea sistemuluĭ lor perfect de a predica şi răspîndi preceptele lor în aşa mod, cá fiecare individ ce întră în ele spre a asculta cuvîntul şi dogmele Mîntuitoruluĭ, are putinţa de a fi pătruns şi convins de ceia ce aude că 'ĭ se explică, şi se dedă maĭ cu uşurinţă la faptele bune la carĭ îl îndémnă.

Grija cea dintăĭ decĭ a unuĭ preot, în îndeplinirea misiuneĭ sale sfinte, trebuie să fie posedarea mijloculuĭ de a se pune în comunicaţie imediată cu poporanul ce vine să'ĭ asculte preceptele,—căcĭ, prin o simplă cîntare de laudă a luĭ Dumnezeu, şi o necontenită psalmodiere a pasagielor din cărţile sfinte or recitare papagalicéscă a predicelor, nu se va ajunge la rezultatul dorit şi nu se va contribui decît la slăbirea neînlăturată a credinţeĭ şi scăderea aderenţilor aceste credinţe,—după cum exemple destul de triste vedem la noĭ din ce în ce maĭ mult.

*

In multe cazurĭ omul de societate se află ţinut să facă pe oratorul într'un mod cu totul înprovizat, precum la mese marĭ, banchete, celebrărĭ de căsătoriĭ sau naşterĭ, înmormîntărĭ, sau alte deosebite ocaziĭ maĭ mult sau maĭ puţin îndemnătóre la deslegarea limbeĭ şi comunicarea ideilor personale. Aci nu e vorba de discursurĭ propriu zise, ci de nişte oraţiĭ improvizate, fără pretenţie şi, de multe orĭ, trebuie să mărturisim, fără rost. Cu tóte aceste tonul special al acestor oraţiĭ nu lipseşte, şi este bine ca cel ce se angajază într'o aşa vorbire să'ş cumpănéscă de maĭ înainte puterile-ĭ oratorice pentru a nu produce ridicolul, în loc de efectul ce trebuie să'l producă.

Aceste oraţiĭ dar, după împrejurare, trebuiesc a fi făcute cu un ton, care rîdicînduse deasupra niveluluĭ convorbireĭ de tóte zilele, nu trebuie totuş să ajungă la diapazanul discursurilor publice ale oratorilor profesionalĭ. Se cere maĭ întâĭ de tóte o deprindere de a vorbi înaintea uneĭ adunărĭ neobicinuite, pentru a nu fi surprins de *sfiala,* ce în deobşte încléştă gura acelora ce'şĭ încerc talentul lor de vorbire; apoĭ cugetarea sau prepararea unuĭ subiect ce urmează a fi expus, orcît de banal va fi asemenea subiect, şi apoĭ păzirea pe cît cu putinţă a regulelor ce deja le-am citat, într'un ton care se rîdică ceva dela cel conversativ, fără însă a atinge tonul oratoric, ce cată a fi rezervat numaĭ la solemnităţĭ de acele unde oratoria e admisă.

Nimic maĭ anost şi maĭ ridicol decît să auzĭ la o masă de nuntă sau de patron a cuiva, un conmesean ce se ridică, cu gravitatea unuĭ orator la tribuna publică, şi începe a debita cu tótă puterea fólelor sale un discurs ce ar putea fi auzit nu de zece-douăzecĭ conmesenĭ aĭ seĭ, ci de o adunare de două sau treĭ miĭ de ómenĭ.

*

Să trecem la pleduaria unuĭ *avocat*.

In zilele nóstre avem adesea prilejul de a auzi în faţa justiţieĭ pledînduse cauze care ne interesează maĭ mult sau maĭ puţin, de avocaţĭ plătiţĭ ca să găséscă dreptatea clientuluĭ lor cu orce preţ. Şi precum întrun proces sunt totdeauna cel puţin două părţĭ adverse, şi din ele una numaĭ trebuie să cîştige şi una să pérdă, măestria avocaţilor caută să se desvolte şi întrupeze astfel ca să obţie în partea fiecăruĭ dreptatea, încît, pentru a ajunge la acest ţel pledanţiĭ uzează de tóte mijlócele oratorice ce pot găsi în ştiinţa şi arta lor, spre a convinge pe judecătorĭ în favórea cauzeĭ lor.

Or, aci bataia trebue să fie maĭ grea de cît în orce anumite cazurĭ,—căcĭ în tóte discursurile de orce gen ce se debitează în public, afară de declamaţia teatrală, oratorul este, sau cel puţin este presumat, ca convins de cele ce debitéză, pe cînd în avocatură ascultătorul e prevenit, şi'ş face tóte rezervele asupra justeţeĭ ar-

gumentelor și a expunerilor advocaților; decĭ grija și munca acestora e înzecit maĭ mare spre a ajunge să convingă cel puțin pe judecătoriĭ lor despre dreptatea clientuluĭ, și pentru a ajunge la acésta trebuie să uzeze de tóte mijlócele inteligențeĭ și maĭ cu samă ale arteĭ oratorice, spre a demonstra că cutare lucru alb este negru, sau vice-versa, sau în alte cazurĭ a excita ura contra adversaruluĭ, compătimirea pentru client. sfidarea sau salvarea moraleĭ publice, în sfîrșit sentimente de acele ce nu pot sbucni dela sine în ochiĭ judecătorilor, ci trebuiesc înfățișate cu anume aparate optice, particulare maiștrilor și-eaneĭ.

Tonurile convenabile avocaților sunt diferite, după cum sînt și cauzele ce le apăr, și judecătoriĭ cătră carĭ se adresează.

Nu tot într'un chip se pledează înaintea unuĭ judecător de pace, unuĭ tribunal, unor jurațĭ sau unuĭ consiliu de războĭ. La fiecare din aceste autoritățĭ trebuesc tonurĭ propriĭ, speciale; căcì dacă înaintea unuĭ jude de pace poțĭ vorbi cu tonul cu care te tîrguești în piață cu un precupeț, înaintea unuĭ juriu trebuie să cauțĭ a fi cît se póte maĭ patetic, spre a sbîrnîi maĭ mult córda sentimentală a inimeĭ juraților, iar înaintea unuĭ Consiliu de războĭ trebuie să te arățĭ a fi pătruns de poruncile disciplineĭ .cazone într'un grad așa, ca să pară că numaĭ codul militar vorbește prin organul D-luĭ Comandant superior al Corpuluĭ de armată.

Avocatuluĭ, ca şi actoruluĭ, îĭ incumbă maĭ mult îmbracarea a tot felul de haine oratorice; avocatul trebuie să se pue în pielea şi haina clientuluĭ seu, care cîte odată e un nemilos cămătar or o pasere de pradă a acestuia, altă dată e un talhar de drumul mare, un escroc, un bancrutist, un paricid, o victimă sau un calău al disciplineĭ militare.

Pentru a reuşi în cariera sa, avocatul trebuie să să conforme dar absolut situaţiilor clienţilor ce are de aparat şi să iee tonurile şi pozele ce se potrivesc aceleĭ situaţiĭ, lucru ce cere o chibzuială destul de însemnată.

*

Oratorul politic este tipul cel maĭ complect al arteĭ de a vorbi; el, pentru ca să pótă cuceri de la tribună auzul şi atenţia mulţimeĭ, trebuie să poseadă tóte calităţile inerente, intelectuale şi mecanice, ale oratorieĭ. Tonul seu trebuie să fie totdeauna măreţ, înpunător, grav, puternic, să resune dintr'un capăt în altul al săleĭ, sau cînd vorbeşte mulţimeĭ întrun loc deschis, vocea sa să predomine peste capetele tuturora, aşa ca să fie auzit pe cît se póte şi de ceĭ maĭ îndepărtaţĭ din asistenţĭ; cuvintele sale trebuie să fie largĭ, rĕsfirate; frazarea bine legată şi variată. Numaĭ astfel va putea încorda atenţia tuturora şi numaĭ aşa va putea fi *tolerat* să vorbească mulţimeĭ.

Un discurs politic zis întrun chip familiar, morocănos, fără tonul, pornirea şi culórea ce'ĭ este

trebuitóre, nu are nicĭ o valóre şi oratorul nu póte ajunge la nicĭ un succes.

Lucrul nu e rar să vedem oratorĭ politicĭ carĭ obţin succese imense inaintea publiculuĭ, datorite numaĭ şi numaĭ tonuluĭ şi moduluĭ cum ştiu a'şĭ debita discursurile, carĭ dealtmintrelea în fond sunt de o platitudine extremă, lipsite de importanţă sau tratînd de chestiĭ absolut cómune.

Aceasta însă să nu încurajeze pe nimene ca să se apuce de oratorie atuncĭ cînd nu are de tratat un subiect la înălţimea situaţieĭ, şi nu e pregătit aşa cum trebue să fie pentru ca să merite titlul seu şi ascultarea ce o cere publiculuĭ ; nu e destul să vorbeştĭ frumos pentru ca să'ţ cîştigĭ o cauză a căreĭ principiĭ nu le cunoştĭ sau nu le poţĭ înfăţişa prin graiŭ.

In acest senz *Gilbert,* un poet francez, a scris următórele versurĭ :

Que d'orateurs guindées, dans un discours savant,
Se tourmentent sans fin pour enfanter du vent!

XII.

Vorbirea pe Scenă.

Scena cere numărul cel maĭ indefinit de intonaţiĭ şi modulărĭ ale vorbireĭ, după cum indefinite şi variate sunt situaţiile şi personagiile ce actoriĭ au a representa în rolurile lor. E cu atît maĭ grea sarcina unuĭ actor în exprimarea roluluĭ seu, cu cît în fiecare piesă şi în fiecare situaţie ce se găseşte, el trebuie să'ş lepede necontenit *naturalul* seu, calităţile-ĭ fizice, vibraţiile inerente organuluĭ seu, pentru a le transforma în acele ale personagiilor ce represintă.

Ceĭ ce strig *naturalism* în Teatru, şi în special in dicţia actorilor, şi pretind ca ea să *nu depaşască nicĭ decum* limitele ordinare ale conversaţieĭ şi tonuluĭ propriu al artistuluĭ, nu ştiu de sigur ce voesc; căcĭ toţĭ ştim cum un actor, ce n'are maĭ mult de 25—30 de anĭ, e ţinut adesea să jóce rolurile unor personagiĭ de 50—60 de anĭ, sau vice-versa; cel ce jócă astăz pe un *ţăran*, crescut în fundul munţilor sau al pădurilor, mînĭ jócă pe un *curtezan* la palatul Regal. Apoĭ, orcît am dori ca ţăranul şi curteza-

nul, tînărul şi moşneagul să aibă una şi aceiaş modulaţie în vorbirea lor, lucrul *n'ar fi natural* de loc, şi trebuie să se păstreze fiecăruï însuşirile ce'ĭ le dă natura şi traiul seu, în mijlocul societăţeĭ sale. De aicea resultă că altul e tonul omuluĭ ce ş'a făcut viaţa la plug, la cazarmă, la hală, şi altul al celora ce au crescut în mijlocul colegiilor de educaţie sau curţilor aristocratice. Vorbirea actoruluĭ trebuie să fie conformă vrîsteĭ, ranguluĭ, situaţieĭ, caracteruluĭ, şi altor împrejurărĭ nenumarate. Rînd pe rînd acelaş artist dramatic trebuie să aibă facultatea de a reproduce cu vocea sa, cînd tonul tragic şi declamator a unuĭ *Oedip*, *Macbeth*, *Faust*; cînd tonul nebunesc şi comic a unuĭ *Sganarelle*, *Crispin*, *Cîrc-Sĕrdar* or a *Cucóneĭ Chiriţeĭ*; cînd tonul linguşitor şi perfid a unuĭ *Iago*, jalnic, mistic şi încoherent a luĭ *Hamlet*, istovit şi desperat a luĭ *Lear*, imitativ a luĭ *Kir Jani Avdelas* sau *Moişi Orîndarul*, etc. etc. Arta dramatică se póte serios asemăna uneĭ maşinĭ de stereotipie ce reproduce cu cea maĭ severă exactitate tipul primitiv, şi actorul ce reproduce greşit tipul ce represintă, nu ne dă decît o copie eronată.

Molière, în neperitórea sa comedie-bufă *Preţiósele ridicole*, pune dialogul următor:

Cathos. Eĭ, şi la ce actorĭ veţĭ da să jóce piesa Dvs.?

Mascarille. Frumósă întrebare! La actoriĭ de la Bourgonia; numaĭ eĭ sînt în stare să dee adevărata valóre a lucrurilor: ceilalţĭ sunt nişte nătîngi *carĭ recitéză întocmaĭ cum se vorbeşte*.. nu ştiu să facă a sforăi un vers... etc.

„*Ceilalți*“ va să zică trupa luĭ Molière; decĭ în trupa acésta se recita astfel cum se vorbeşte în tóte zilele şi în tóte situaţiile.

Shakespeare încă, prin gura capo-d'opereĭ sale *Hamlet*, recomîndă actorilor să nu *depăşească regulele natureĭ* în jocul şi vorbirea lor, „căcĭ orce „exageraţie se îndepărtează de scopul arteĭ dra„matice, care dela origine şi pînă în zilele nóstre „a consistat totdéuna în a presenta, pentru a zice „aşa, o oglindă a natureĭ, a arăta virtuţeĭ propri„ele eĭ însuşirĭ, viciuluĭ propria sa închipuire, şi „epocelor succesive forma lor şi fizionomia lor „particulară“.

Dar este natură şi natură, *natural* şi *natural*. Cine póte susţine că Mascarille trebuie să vorbéscă pe tonul unuĭ Preşedinte de Curte, Cathos pe tonul uneĭ Surorĭ de caritate, iar Hamlet pe tonul unuĭ Jandarm calare sau a unuĭ Obsar. Fie-care cu natura şi naturalul seu,—şi în teatru maĭ cu samă se cere ca naturalul tipuluĭ representat, să fie perfecta represintare a tipuluĭ trăit sau închipuit de autor.

Ni s'ar respunde că actoriĭ se specializez în caracterile ce le convin maĭ bine, şi cel ce jócă pe *Othelo* nu trebuie să jóce şi pe *Barbu Lăutarul*. Deşi se vede în adevăr că în teatrele marĭ maĭ ales, lucrul se practică astfel, cu tóte aceste un bun artist trebuie să aibă facultatea de a reda cu aceiaş uşurinţă rolurĭ de caracterele cele maĭ deosebite, şi în mijlocul acesteĭ părerĭ vom cita din artiştiĭ celebri ce maĭ sunt az în activitate

pe *Eleonora Duse*, pe *Sarah Bernhard*, *Maria Guerrero*, *Coquelin aîné*, *Ermete Novelli* etc., toţĭ actorĭ necontestat de primul rang, carĭ s'au văzut admiraţĭ întro sară în rolurĭ de cea maĭ crîncenă tragedie, şi în a doua sară sărind prin cercurĭ şi coafînduse cu perucĭ de paiaţĭ în piesele cele maĭ burleştĭ.

Tóte tonurile sunt decĭ imperios necesare unuĭ bun actor... singură *monotonia* trebuie să fie esclusă din debitul seu.

In acelaş rol chiar, un actor are trebuinţa a'ş varia dicţia, după cît de variate sunt situaţiile sale; căcĭ, ca să dăm un exemplu, în rolul luĭ *Hamlet* sunt scene în carĭ tonul actoruluĭ trebuie să treacă dela ***visător*** la ***povestitor***, dela ***glumeţ*** şi ***luător în rîs*** la ***declamator*** şi ***funebru***, dela ***recitativ*** sau ***conversativ***, la ***sentenţios***, ***resbunător***, ***desperat*** etc.

Spre a se găsi notarea justă a tuturor acestor faze ale dicţieĭ scenice, trebue ca un studiu teoretic şi practic, aprofundat al caracterilor omenireĭ, să încoroneze darurile ce natura le va fi pus în sufletul persóneĭ ce se devotéză arteĭ dramatice, fără care actorie ***de samă*** nu póte exista.

A se da regulĭ scrise pentru exprimarea situaţiilor sufleteştĭ în care se póte găsi persóna cutare sau cutare ce e represintată pe o scenă, e ceva aprópe imposibil; singur şi cel maĭ competent maestru în atare caz e numaĭ *natura* şi *graiul individual*, şi, cînd situaţiile o permit, *cu-*

nóşterea prin sine însuş a situaţiilor, prin trecerea însăş a individuluĭ în peripeţiĭ de aceeaş formă, de aceeaş putere cu cele ce le întîlneşte în rolul seu.

Singurele sfaturĭ ce le putem da în mod special în privinţa întonaţieĭ, celor ce se destin arteĭ teatrale, în afară de preceptele generale ale vorbireĭ ce le-am aratat deja în acest op, sînt următórele:

A se păzi, maĭ întăĭ de tóte, *ca de foc*, de a nu cădea în **monotonie**, adecă în debitarea cadenţată a roluluĭ seu pe aceleaş game, avînd aceleaş note tonice, făcînd astfel efectul unuĭ fereseu ce hîrşie întruna la urechea spectatoruluĭ, sau a unuĭ dascal de strană ce dă zor ceaslovuluĭ ca să pótă eşi maĭ degrabă din biserică;

a studia cu mare băgare de samă *monologurile*, carĭ sunt bucăţile de încercare a fiecăruĭ actor, căutînd să fie cît se póte maĭ variat în tonurĭ, şi să ţie necontenit încordată atenţia privitoruluĭ spre dînsul;

a alunga din debitul seu orce *sforăire*, *respirare exagerată*, *ticurĭ* de orce natură ale voceĭ, şi a căuta ca ea să fie veşnic curgătóre, lină, rulantă, ca să nu dee motiv nimăruĭ să'l califice de *rótă neunsă*;

a căuta în *dialogurĭ* şi *scene de conversaţiĭ*, să se conforme *noteĭ generale* ce dominéză deja pe scenă, spre a forma un *acord perfect* cu ceĭ ce'ĭ dau replica, căcĭ altmintrelea cînd unul ar vorbi pe un ton *înalt*, altul pe un ton *medial*, şi ceĭ

de al treilea pe un ton *jos de tot*, negreșit că n'ar putea rezulta pentru auditor de cît o ridicolă *cacofonie*, și efectul pieseĭ ca și al actorilor ar fi dezastros;

a observa ca replicele ce le dă unuĭ coleg să fie în absolut acord, afară de cazurĭ bine înțeles cînd trebuie să producă exclamațiĭ sau sbucniturĭ de voce ce es cu totul din domeniul uneĭ conversațiĭ obicinuite;

în fine a căuta prin orce mod posibil ca dicția sa *să pară* cît *maĭ naturală*,—fără însă să caute prin naturalul persóneĭ sale să *denatureze naturalul roluluĭ* ce jócă.

XIII.

Presentarea și Acțiunea vorbitoruluĭ.

Printre condițiile inevitabile ale reușiteĭ într'o vorbire în public e și presența și maniera de a se exprima. Un orator trebue să aibă în primul loc un fizic potrivit, fără niciĭ un defect corporal care să dee loc la ilaritate din partea ascultătorilor. Dacă s'a întîmplat cîteodată în lume ca un orator celebru să aibă un fizic sau înfățișare cu totul desplăcută, cum a fost *Robespierre* de pildă, acésta nu va să zică că figura e îndiferentă, și că orcare om extropiat sau hidos, afară de cazul cînd ar avea un talent ca a luĭ Robespierre, póte cuceri atenția unuĭ public totdeauna dispus a persifla maĭ degrabă pe un orator decît a'ĭ trece cu vederea defectele. Un chior, un cîrn, un ciunt etc., cînd s'ar expune să vorbéscă, ușor ar căpăta, de la ceĭ ce ar avea cel maĭ mic colț în contra lor, cîte o apostrofă ca aceste : — *La Orgoieștĭ! La Răchitósa!* or *Nu mușca!* etc.

Tot asemenea ar păți ceĭ ce n'ar putea să se exprime perfect, ca pelticiĭ, fornăițiĭ, răgușițiĭ etc.

Ţinerea corpuluĭ trebuie să fie cît se póte maĭ dréptă, estetică, formînd la orce mişcare aprópe nişte poze academice, fără exagerare. Prin acésta nu înţeleg ca cineva să aibă aparenţa că s'a înghiţit bastonul, nicĭ să pară că e un paiaţ de lemn ce se mişcă după cum i se trag sferile. Oratorul trebue să'ş studieze presentarea şi mişcările fie prin cărţĭ speciale, fie consultînduş prieteniĭ competenţĭ, fie privinduse singur în o oglindă mare, pentru a putea maĭ uşor judeca efectul pozelor sale.

In ce priveşte mimica sau mişcările feţeĭ şi ale braţelor, ele trebue să concorde totdeauna cu subiectul tratat, fără exagerare şi fără o prea mare îndesire de gesturĭ sau mişcărĭ ale feţeĭ.

Dealtmintrelea acéstă chestiune face obiectul unuĭ tratat aparte, maĭ ales în privinţa artiştilor dramaticĭ, care nu póte intra în cadrul scriereĭ acesteea; ceea ce recomînd cu stăruinţă este ca un vorbitor în public să fie cît maĭ rezervat în gesturĭ şi mimică, maĭ ales ceĭ ce tratează de chestiĭ religióse, literare or ştiinţifice.

Inbrăcămintea de asemenea trebue să fie din cele maĭ corecte, totdeauna neexagerată în forme şi potrivită mediuluĭ în care se vorbeşte, căcĭ venind cineva să vorbéscă în faţa publiculuĭ cu o pălărie cu proporţiĭ maĭ marĭ decît cele obicinuite, cu un guler prea nalt, cu nişte pantalonĭ fistichiĭ or cu o cravată stacojie, negreşit că va găsi între ceĭ ce vor să'l asculte şi de aceĭ carĭ să atragă atenţia celor din jurul lor asupra

acelor haine, şi să-ĭ distreze dela cele ce zice vorbitorul. Deasemenea cînd va fi să vorbéscă un orator órecare uneĭ mase de popor, în mare parte puţin cult, ar face reu efect să se prezinte în haine de gală, frac şi clac, cu mănuşĭ sau cu alte semne distinctive ale ultimelor mode ce's căutate numaĭ prin salóne aristocratice sau la solemnităţĭ oficiale.

Aci e locul să cităm proverbul vechi romînesc :

— *Or vorbeşte cum ţi-ĭ portul,* — *or te pórtă cum ţi-ĭ vorba,*

deşi póte acest proverb nu a fost făurit tocmaĭ pentru înţelesul despre care tratez aice.

XIV.

Memorizarea şi... pentru a sfîrşi, puţină Higienă.

Un orator ce nu ş'ar avea discursul bine pregătit de maĭ nainte, schiţat întregul program al subiectuluĭ ce ar avea de desvoltat, concluzia găsită şi bine combinată, se expune sau a remînea cu *gura cascată* înaintea auditorilor, sau a încurca fraze şi ideĭ, spre a nu eşi din acéstă bodogănélă decît cît se póte de.... încurcat.

Improvizarea e un lucru sublim în diferite cazurĭ cînd oratorul este înzestrat cu un puternic dar al raţiuneĭ şi cuvîntuluĭ; nu toţĭ vorbitoriĭ însă pot fi improvizatorĭ, şi ceĭ maĭ mulţĭ sunt nevoiţĭ să'ş combine cu mult maĭ nainte discursurile lor şi să le memorizeze, învăţîndule aprópe în întregime pederost; succesul acestora însă adesea e problematic, căcĭ la eĭ încurcăturile şi lapsurile de limbă pot supraveni maĭ uşor decît la improvizatorĭ; şi de aceia nu putem recomanda maĭ cu căldură acestora decît: să studieze discursul lor după *un anumit program şi*

ordine de ideĭ, însă nicĭ într'un caz după *şirul cuvintelor*, sau cum am maĭ zis pederost ; un singur incident în sală i'ar pune în afară de ordinea lor de ideĭ, şi ca atare i-ar expune la ridicol.

Ţinerea la îndămînă a unor micĭ note pentru amintirea ideilor ce trebuie să susţie, combată sau desvolte, ajută adesea fórte mult pe un vorbitor, şi credem că nicĭ întrun caz nu ar trebui cineva să se dispenseze de aşa ceva.

O esercitare continuă a memorieĭ şi a discuţiilor controversate sînt factoriĭ ceĭ maĭ principalĭ aĭ memorizăreĭ şi siguranţeĭ curentuluĭ vorbireĭ.

Mulţĭ sunt însă carĭ au o memorie defectuósă sau carĭ îşĭ perd memoria prin întîmplărĭ deosebite, ca bóle diferite, prea multă hrănire, prea mult exerciţiu fizic, sau prea multă educaţie chiar. Decĭ higiena memorieĭ trebuie să fie cît se póte maĭ strict păzită, căcĭ altmintrelea se perde adesea orĭ.

*

In ce priveşte vocea sau organul, „interpretul sufletuluĭ şi al inimeĭ“ vorbitoruluĭ, maĭ am de zis cîteva cuvinte.

Nimic maĭ uşor din corpul omenesc nu se póte altera ca vocea ; căldura sau răceala prea mare, ostenéla, vegherea sau bóla, uzul exagerat al tutunuluĭ, alcoolurilor sau al unor mîncărĭ escitante, escesurile sexuale, altereazā în mod surprinzător vocea. Totdeauna un vorbitor trebue să aibă o îngrijire neadormită de organul seu, cum

ș îngrijește un violonist violina luĭ, dar maĭ ales cu cîtva timp înainte de ziua cînd are a vorbi

Trebuie a se înlătura cu ingrijire dintre mîncărĭ piperul, acidele fermentate, glucosele, cofeturile, bucatele făinóse etc.

Mîncarea multă maĭ ales in ziua vorbireĭ contribue fórte simțitor la perderea glasuluĭ și chiar și a memorieĭ.

Totuș, cu cîteva minute maĭ înainte de vorbire, clătirea gureĭ cu apă în care s'a pus puțin rom, dă un ajutor spontaneu, deși nu de lungă durată. Zama de alămîe nefermentată, dar amestecată cu multă apă este iar recomandată în multe cazurĭ.

O bună dantură — naturală bine înțeles — ajută fórte mult perfecteĭ exprimărĭ; dar cînd din diferite cauze ea se deteriorează, trebue să se caute tóte mijlócele de a se înlocui dințiĭ stricațĭ, a se rotungi, și în fine a îngriji tot interiorul gureĭ, prin o neîncetată curățenie, căcĭ cea maĭ mică escoriație a ginginilor, limbeĭ sau palatuluĭ bucal, alterează de asemenea în mod grav, vocea.

Gutunarul, tusa, saliva abondentă încă sunt factorĭ împedicătorĭ aĭ vorbireĭ, ce trebuesc cu îngrijire înlăturațĭ.

Abuzurile sau bólele sexuale fac maĭ totdeauna ca vocea să devie grósă, stérsă, scîrțiitóre, displăcută, atuncĭ cînd n'o nimicesc chiar cu totul.

Un *Fapt-Divers* ce'l găsesc în o fóe medicală din Paris, vă va face póte un moment să rîdețĭ; dar ascultațĭ ce scrie *Journal de la Santé:*

Cu toţiĭ cunóştem colofanul (sacîzul), acéstă rîşină cu care violoniştiĭ îşi frec părul de la arcuş, pentru a'l face maĭ vibrant şi maĭ sonor. Ştie cineva óre că se póte *colofana* şi córdele voceĭ?

Un doctor eminent a făcut maĭ multe experienţe, carĭ au dovedit că colofanagiul córdelor vocale sporeşte în mod simţitor sonoritatea voceĭ.

Se practică colofanagiul córdelor vocale punînduse întrun inhalator bucăţeluşe de sacîz, cu o mică cantitate de alcool, şi apoĭ se face cîteva aspirărĭ prelungite.

Acelaş efect nu póte fi produs de alte aparate, nicĭ prin vre-o injecţie stomacală, nicĭ prin injecţiĭ subcutanee.

Curentul de aer, trecînd prin lichid, duce cu el vaporĭ încarcaţĭ de alcool şi de colofan ce traversesză tot aparatul respirator, gură, larinx, trachée, bronşe, celule pulmonare; în timpul trecereĭ lor aceştĭ vaporĭ usucă córdele vocale prin alcool şi depun pe ele o lungă pătură de sacîz ce se lipseşte de córde.

Acelaş doctor a făcut diverse experienţe fórte extraordinare, ce tind a arăta că tinctura de benjoin sporeşte vocea cu *o octavă*, pe cînd tinctura de tolu o reduce pe jumătate, şi că alcoolul camforat o nimiceşte cu totul.

Tóte preparaţiile de cocaină pot strica fórte mult voceĭ, pentru că Coca e un paralizant şi un stîngător. Pe lîngă Coca maĭ sînt un numĕr considerabil de narcotice, licherurĭ, parfumurĭ fórte plăcute dealtmintrelea la gustat sau mirosit, carĭ pot deasemenea să nimicéscă maĭ mult sau maĭ puţin vocea.

Aceste reproduse *le dau cu cît le-am cumparat;* totuş cu titlu de experienţe cineva póte să le încerce sau să le ţie în samă, neavînd în tot cazul nimic de riscat.

Concluzie.

Din tóte cele expuse pînă aice rezultă dar că, pentru ca să fiĭ un bun vorbitor trebue:

1, să aĭ darul vorbireĭ;

2, să'ţĭ lustrueştĭ cunoştinţele în arta vorbireĭ;

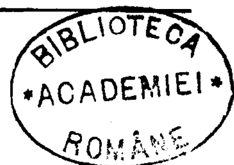
3, să n'aĭ defecte fizice sau ale organuluĭ;

4, să te presinţĭ bine şi să fiĭ cumpănit în acţiune.

5, să'ţĭ exercițĭ, conservĭ şi îmbunătăţeştĭ memoria; şi

6, să'ţĭ îngrijeştĭ fără preget de sănătatea şi nealterarea organuluĭ vocal.

Dacă nu ţiĭ samă de aceste precepte — poţĭ să trecĭ, fără pagubă la schimb, la altă meserie.

SCRIERI LITERARE

de N. A. Bogdan

Poveștĭ și Anecdote din popor, Ed. II, aprobată de Ministerul Instrucțieĭ publice pentru împărțire de premiĭ; Ediție ordinară, 1 leu; Ediție de lux, 4 leĭ.
Și nouă și vechĭ, Nuvele și amintirĭ din Teatru; Ediție ordinară, 1 leŭ; Ediție de lux 4 leĭ.
15 Comediĭ, parte originale, parte prelucrate după alțĭ autorĭ; Ediție ordinară 1 leŭ; Ediție de lux 4 leĭ.
Frunze-Verzĭ, poeziĭ și epigrame; Ediție de lux 3 leĭ 50 banĭ.
Ana-Dómna, soția luĭ Alexandru cel bun, dramă în 5 acte; (sub tipar).
Ciceron, dramă în proză în 5 acte; 2 leĭ 50 banĭ.
Bogdan I sau Intemeerea Moldoveĭ, tragedie în versurĭ în 5 acte; 2 leĭ 50 banĭ.
Bursucul sau Un vînat primejdios, comedie-vodevil în 5 acte; 2 leĭ 50 banĭ.
Cantonete, Cuplete, Scene; un volum, 2 leĭ 50 banĭ.
Pe cîmpul de onóre, dramă în 3 acte; 2 leĭ.
Jean-Marie, dramă în versurĭ în 1 act, (traducere); 2 leĭ.
Abraam, legendă biblică dramatică, în 3 părțĭ; 2 leĭ.
Traian și Dochia, legendă lirică, în 1 act; 2 leĭ.
Isvorul luĭ Dan, operetă în 1 act; 1 leŭ 50 banĭ.
Berbecii la păscut, comedie în versurĭ în 3 tablourĭ; 2 leĭ.
De-a curmezișul, (scrisorĭ, călătoriĭ, culegerĭ etc.), sub tipar.
Miș-maș literar-artistic, (recensiunĭ, versurĭ, cronice etc.); sub tipar.
Marchiza de Pompadour, vodevil în 1 act, (traducere); 1 leŭ.
Hamlet, Principele Danemarceĭ, tragedie în 5 acte (traducere și prelucrare); 1 leŭ 50 banĭ.

Se expediază franco de Autor, 114, *Strada Sărărieĭ*, Iașĭ, sau de Librăriile din Iașĭ.